

Συνέλευσις

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΛΗΘΕΙΑ

ΤΕΥΧΟΣ ΜΗΝΟΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ

ΣΥΝ ΤΩ ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΩ ΔΕΛΤΙΩ

ΕΤΟΣ ΚΑ'.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ, 27 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1901

ΑΡΙΘ. 17

ΔΙΕΥΘΥΝΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

- † 'Ο Γρεβενών ΔΩΡΟΘΕΟΣ (πρόεδρος)
- † 'Ο Μέγας Πρωτοδύκελλος ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ
- † 'Ο 'Αρχιεπ. τῆς 'Ι. Συνόδου ΦΩΤΙΟΣ
- † 'Ο Μέγας 'Αρχιδιάκονος ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΣ (ταμίας)
- ΧΡ. ΠΑΠΑ-ΓΙΑΝΝΟΥ (γραμματεὺς)

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ

καθ' ὅλον τὸ ὄθωμαν. κράτος μετρίτια ἀργ. 8
διὰ τὸν κατώτερον κλήρον καὶ τοὺς δημοδιδασκ. 3
ἐν τῷ ἐξωτερικῷ φράγκα χρυσᾷ 28
Ἡ Συνδρομὴ προκαταβάλλεται
Αἱ συνδρομαὶ ἀρχονται τὴν 1 Ἰανουαρίου
ἀποστελλόμεναι πρὸς τὸν Πρόεδρον ἢ τὸν Ταμίαν.

'Αρχιδυντάκης 'Ιεροδ. **ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΠΙΠΕΡΑΣ**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μελέται ἀπολογητικαί· Ἰ Μελέτη περὶ θρησκείας— Πα-
ρατηρήσεις τινὲς ἐπὶ τοῦ Τυπικοῦ τῆς Μ. 'Εκκλησίας— Τινὰ
περὶ τοῦ ζητήματος τῶν Διαθηκῶν— Κώδικες ἐπαρχίας Βελε-
γράδων — 'Εγγραφα τοῦ Πατριαρχικοῦ 'Αρχιεπισκοπικοῦ —
'Ιερὸν κήρυγμα· Λόγος ἡθικὸς εἰς τὴν Α' κυριακὴν τῆς Μεγ.
Τεσσαρακοστῆς ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ Πατριαρχικῷ ναῷ ὑπὸ τοῦ
καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς ἀρχιμανδρ. Εἰρηναίου —
Λόγος περὶ εὐσταθείας ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ Πατριαρχ. ναῷ τῇ
Β' κυριακῇ τῶν νηστειῶν ὑπὸ τοῦ ἀρχιμ. 'Αγαθαγγέλου Κων-
σταντινίδου, καθηγητοῦ τῶν νομικῶν, ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ
— Μελέτη περὶ τῆς δυνάμεως τῆς θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐν
σχέσει πρὸς τὴν πρόδον καὶ βελτίωσιν αὐτοῦ ἐν γένει — 'Εκ-
κλησιαστικὰ χρονικά — Κοινοποιήσεις.

ΜΕΛΕΤΑΙ ΑΠΟΛΟΓΗΤΙΚΑΙ

Ι. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

Α'.

Σημαδία τῆς θρησκείας ἐν τῷ ἀνθρώπινῳ
βίῳ καθόλου. — Καθολικότης τοῦ
θρησκευτικοῦ συναισθήματος.

«Μὴ πιστεύσητε, ὅτι γνωρίζετε λαόν
τινα, εἰ μὴ ἀνδράμητε εἰς τὰς
θρησκευτικὰς αὐτοῦ πεποιθήσεις, ἀφ'
ὧν κατ' ἀνάγκην ἐκπορεύονται οἱ
θεσμοὶ αὐτοῦ, αἱ τέχναι, ἡ ποίησις,
καὶ τὰ φιλοσοφικὰ αὐτοῦ συστή-
ματα» (ΕΔΓΑΡΔΟΣ ΚΙΝΕ)

Τί ἐστὶ θρησκεία ἢ θρησκευτικὸν συναίσθη-
μα, τίς δὲ ἡ σημασία αὐτῆς ἐν τῷ βίῳ τῶν τε
λαῶν καὶ τῶν ἀτόμων, ὅποια τίς ἡ οὐσία τοῦ
θρησκευτικοῦ συναισθήματος, τίς ἡ σχέσις αὐτοῦ
πρὸς ἄλλα τῆς ἡμετέρας ψυχῆς συναισθήματα,

πόθεν τοῦτο πηγάζει καὶ τίς ἡ ἀρχὴ καὶ κατα-
γωγὴ αὐτοῦ—ἰδοὺ ζητήματα ὅσον ἀφ' ἑνὸς πα-
λαιά, ὅσον ἀφ' ἑτέρου καὶ νέα. Παλαιὰ μὲν,
διότι ἀνέκαθεν, ἀφ' ὅτου ὁ ἄνθρωπος ἤρξατο νὰ
σκεπτεται καὶ νὰ φιλοσοφῇ, ἀπ' αὐτῆς ἥδη τῆς
ἐποχῆς τῶν πρώτων φιλοσόφων καὶ ἠθικολόγων,
ἐγένοντο ἀντικείμενον ἰδιαίτερων μελετῶν καὶ
συζητήσεων, καὶ πλεῖστα περὶ αὐτῶν κατὰ δια-
φόρους καιροὺς ἐλέχθησαν καὶ ἐγράφησαν. Νέα
δὲ, διότι ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν, συγκαταλε-
γόμενα εἰς τὴν τάξιν τῶν ὑψίστων προβλημάτων
δι' ἕκαστον ἄτομον, δι' ἑκάστην κοινωνίαν καὶ
δι' ἕκαστον ἔθνος, παρουσιάζουσι νέον πάντοτε
ἐνδιαφέρον διὰ πᾶσαν σκεπτομένην καὶ ἐρευνη-
τικὴν διάνοιαν, διὰ πᾶσαν τὴν ἀληθῆς διψῶσαν
καὶ ἐπιζητοῦσαν ψυχὴν. Ἀλλὰ τὰ ζητήματα
ταῦτα καὶ τὰ συγγενῆ τούτοις καὶ ἀπὸ ἄλλης
τινὸς ἀπόψεως δικαιούνται νὰ ἐφελκύσωνται τὴν
ἡμετέραν ἐνταῦθα προσοχὴν καὶ νὰ κινήσωσι
τὸ ἡμέτερον ἐνδιαφέρον. Ζῶμεν ὡς χριστιανοὶ ἐν
ἡμέραις, καθ' ἃς τὰ ἀλλήλοσυγκρουόμενα φιλο-
σοφικὰ σύστήματα οὐχὶ τὰ αὐτὰ διδάσκουσι περὶ
τῶν ζητημάτων τούτων, ἢ δὲ ἐπὶ τῶν κατὰ μέρος
ἀτόμων ἐπίδρασις τῶν τοιούτων διδασκαλιῶν
παράγει φυσικῶς ποικιλίαν καὶ ἀντίθεσιν ἰδεῶν
ἐν σχέσει πρὸς αὐτά, ἐξ ὧν πάλιν ἰδεῶν ἐξήρτη-
ται ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη ρύθμις τοῦ ἠθικοῦ
βίου τῶν ἀτόμων, τῶν κοινωνιῶν καὶ τῶν ἐθνῶν.
Οὐχὶ σπανίως ἀκούει τις τὴν σήμερον καὶ ἀνα-
γινώσκει τὰς μᾶλλον ἀλλοκότους περὶ θρησκείας
καὶ τῶν θεμελιωδῶν τῆς θρησκείας ἀληθειῶν ἰ-

δέας και κρίσεις, ιδέας ὀρθολογιστικὰς ἢ ὑλιστικὰς, κρίσεις ἐπιπολαίους καὶ ἀκρίτους, ἐτι δὲ συχνότερον βλέπει οἰκτρῶς δι' αὐτῶν τῶν πραγμάτων καὶ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου τῶν πολλῶν παραγνωριζομένην τὴν ὑψίστην καὶ λαοσωτήριον σημασίαν τῆς θρησκείας καὶ τῶν μετ' αὐτῆς ἀναποσπάστως συνδεδεμένων μεγάλων ἀληθειῶν, οἷαι ἡ **περὶ ὑπάρξεως Θεοῦ καὶ ἀποκαλύψεως αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ, ἡ περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, ἡ περὶ μελλούσης κρίσεως καὶ ζωῆς, καὶ τ.τ.**

Ὁφείλοντες καθ' ἃ ὑπεσχέθημεν ἥδη ν' ἀσχοληθῶμεν καὶ περὶ τὴν μελέτην παρομοίας φύσεως ζητημάτων ἐν τῷ ἡμετέρῳ φύλλῳ, εἴτε ἀναπτύσσοντες καὶ διασαφηνίζοντες ἀπλῶς, εἴτε καὶ προασπιζόμενοι καὶ ἀπολογούμενοι ὅπου ἤθελε κριθῇ ἀναγκαῖον, ἀρχόμεθα σήμερον ἀπὸ τοῦ περὶ **θρησκείας** λόγου, καὶ δὴ ἀπὸ τοῦ περὶ **σημασίας** τῆς θρησκείας καὶ **καθολικότητος** αὐτῆς.

Ἐξετάζοντες τὰ διάφορα εὐγενῆ αἰσθήματα, δι' ὧν περικοσμεῖται ὁ ἄνθρωπος, εὐρίσκομεν, ὅτι σπουδαίαν μεταξὺ αὐτῶν θέσιν κατέχει τὸ αἶσθημα ἐκεῖνο, ὅπερ θρησκευτικὸν αἶσθημα καλοῦμεν. Παρὰ τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα τῆς—στοργῆς, φιλίας, ἔρωτος, εὐγνωμοσύνης, ἀγάπης, πατριωτισμοῦ κλπ., ἐξέχουσιν κατέχει θέσιν τὸ αἶσθημα τῆς θρησκείας. Διότι ἐνῷ τὰ πρῶτα θέτουσιν ἡμᾶς εἰς σχέσιν μετὰ τῶν ὁμοίων ἡμῖν ἀνθρώπων, τὸ τελευταῖον κατ' ἐξάίρεσιν θέτει ἡμᾶς εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ Ὁντος ὑπερτέρου ἡμῶν, Ὁ Θεὸν ἀποκαλοῦμεν. Ἐνῷ δὲ τὰ πρῶτα δυνάμεθα ἐν τινὶ βαθμῇ ν' ἀπαντήσωμεν καὶ παρὰ τοῖς λοιποῖς ζώοις, τὸ θρησκευτικὸν ὅμως καθὼ ἀπόρροια λογικῆς φύσεως, ἀνέκαθεν παρουσιάσθη ὡς ἐξαιρετικὸν γνῶρισμα τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἔσχε τὴν μεγίστην ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ βίου αὐτοῦ—ἀτομικοῦ, κοινωνικοῦ, ἐθνικοῦ, πολιτικοῦ, πνευματικοῦ, κλπ. Ὅθεν λίαν προσφυῶς καὶ τις τῶν νεωτέρων ἀνθρωπολόγων (ὁ ἐπὶ 40 ἔτη περὶ τὰ ἀνθρωπολογικὰ ζητήματα ἀσχοληθεὶς Κατρεφάξ) ὥρισε τὸν ἄνθρωπον ὡς «ὄν ἠθικὸν καὶ **θρησκευτικόν**». — Καὶ οὐ μόνον τοῦτο: Εἶνε γεγὼνός ὑπὸ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς συγχρόνου πείρας βεβαιούμενον, ὅτι τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα ὑπῆρξεν ἀείποτε ἀχώριστον ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα εἰς τὸν μελετῶντα τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν βίον τῶν λαῶν παρίσταται ὡς ἐν τῶν *sine qua non* στοι-

χείων τοῦ βίου αὐτῶν, ὡς ἄλλος τις ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖος ἀτμοσφαιρικὸς ἀήρ διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν, εἰ καὶ ὁμολογητέον οὐχὶ πάντοτε καθαρὸς καὶ ἐλεύθερος μολυσμάτων. «Διότι, ὡς παρατηρεῖ που ὁ ἱερὸς Αὐγουστίνος: ὁ ἄνθρωπος ἐδημιουργήθη, ὅπως γνῶρισθ τὸν Θεόν, γνῶρισας ἀγαπήσθ, ἀγαπήσας οἰκειοποιηθῇ, καὶ οἰκειοποιηθεὶς ἢ μακάριος». (De civit Dei XIX, 15).

Δὲν ἀγνοοῦμεν, ὅτι κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν μάλιστα τῶν ὑλιστικῶν θεωριῶν, ὑπῆρξαν καὶ οἱ διατυπώσαντες ὁλῶς διαφόρους τῶν ἀνωτέρω σκέψεις ὅσον ἀφορᾷ τὴν σημασίαν τῆς θρησκείας ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ τὴν καθολικότητι αὐτῆς. Συμφώνως πρὸς τὰς σκέψεις καὶ θεωρίας ταύτας ἡ θρησκεία ἢ τὸ θρησκευτικὸν καθόλου συναίσθημα ἐκλαμβάνεται ὡς τι παροδικὸν φαινόμενον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ δὴ ὡς φαινόμενον χαρακτηρίζον τὴν ἀτελῆ καὶ νηπιώδη αὐτῆς κατάστασιν. Πλὴν πόσον αἱ τοιαῦται *a priori* σκέψεις καὶ θεωρίαι ἀπέχουσι τῆς ἀληθείας καὶ πραγματικότητος!—Μετὰ τὰς ὡς ἄνω γενικὰς παρατηρήσεις, ἔλθωμεν ἥδη καὶ ἐπ' αὐτὰ τὰ πράγματα καὶ τὰ γεγονότα τῆς ἱστορίας καὶ τῆς συγχρόνου πείρας.

Μελετῶντες τὸν ἱστορικὸν τῆς ἀνθρωπότητος βίον ἐξ ἀπόψεως τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς αὐτῆς δράσεως καὶ προόδου δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ ἐπιστήσωμεν τὴν ἡμετέραν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι οὐδέποτε καὶ οὐδαμοῦ τῆς γῆς οὔτε ὑπῆρξεν οὔτε ὑπάρχει λαός, ὅστις ὑπὸ ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν μορφήν νὰ μὴ ἐξεδήλωσε τὰ θρησκευτικὰ αὐτοῦ αἰσθήματα, νὰ μὴ διετράνωσεν ἐξωτερικῶς τὰς θρησκευτικὰς αὐτοῦ πεποιθήσεις, ὅστις ἐνὶ λόγῳ νὰ μὴ ἔχη θρησκείαν. Τούναντίον πανταχοῦ καὶ πάντοτε ἡ θρησκεία, ὅσῳδῆποτε ἀτελής καὶ ἂν ὑπάρχῃ, παρουσιάζεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὡς ὁ μοχλὸς τῆς πνευματικῆς τῶν λαῶν κινήσεως, ὡς ἡ ψυχὴ τοῦ βίου τῶν λαῶν, ἐν οἷῳδῳποτε βαθμῇ πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἂν εὐρίσκωνται οὗτοι.

Ὁμόφωνοι σιναντῶνται πρὸς ἐπιβεβαίωσιν τῆς περὶ καθολικότητος τῆς θρησκείας ἱστορικῆς ἀληθείας ταύτης αἱ σχετικαὶ γνῶμαι καὶ ἀνακαλύψεις τῶν τε ἀρχαίων καὶ νεωτέρων φυσιολογῶν. Ἐκ τῶν ἀρχαίων ἀρκοῦμεθα ν' ἀναφέρωμεν τὸν παρατηρητικώτατον τῆς Χαιρωνείας ἱστορικοφιλόσοφον Πλούταρχον, ὅστις ἐν τῇ περιστάσει

ταύτη, δυνανὸν εἰπεῖν, παρουσιάζει τὸ γενικὸν συμπέρασμα, εἰς ὃ εἶχε φθάσῃ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς καθολικότητος τῆς θρησκείας ὁ ἀρχαῖος ἑλληνορωμαϊκὸς κόσμος. Ἴδου τί οὗτος γράφει πρὸς τὸν Ἐπικούρειον Κολώτην, θελήσαντα ποτε νὰ διατυπώσῃ ἀθεϊστικωτέρας ἐπὶ τοῦ προκειμένου σκέψεις. «Εὐροις δ' ἂν ἐπιών, λέγει, καὶ πόλεις ἀτειχίστους, ἀγραμμάτους, ἀβασιλεύτους, αἰόκους, ἀχρημάτους, νομίσματος μὴ δεομένας, ἀπείρους θεάτρων καὶ γυμνασίων. Ἀνέρου δὲ πόλεως καὶ ἀθέου, μὴ χρωμένης εὐχαῖς, μὴ δὲ ὄρκους, μὴ δὲ θυσίαις ἐπ' ἀγαθοῖς μὴδ' ἀποτροπαῖς κακῶν, οὐδεὶς ἐστὶν οὐδ' ἐστὶν γεγονώς θεατῆς. Ἀλλὰ πόλις ἂν μοι δοκεῖ μᾶλλον **ἐδάφους χωρὶς** ἢ πολιτεία, τῆς περὶ Θεῶν δόξης ἀναιρεθείσης παντάπασιν, σύστασιν λαβεῖν, ἢ λαβοῦσα τηρεῖσθαι» (Πλουτάρχ. πρὸς Κολώτ. 30.) Καὶ πράγματι. Ἡ μὲν ἱστορία τῶν ἀρχαιοτέρων ἐθνῶν — Ἑβραίων, Φοινίκων, Βαβυλωνίων, Αἰγυπτίων, Ἰνδῶν, Σινῶν, Περσῶν. Ἀράβων, Ἑλλήνων, Ρωμαίων, Γερμανῶν, Σλαύων, κλπ., ἐξ ὧν τὰ δύο προτελευταῖα (Ἕλληνες καὶ Ρωμαῖοι) εἶχον, ὡς γνωστόν, φθάσῃ εἰς τὸ δυνατόν τῷ κατὰ φύσιν ἀνθρώπῳ σημεῖον τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως, — τρανῶς μαρτυρεῖ, ὅτι τὰ ἔθνη ταῦτα εἶχον ἀνεξαιρέτως πάντα θρησκείαν, εἰ καὶ μὴ πάντα τὴν αὐτήν. Αἱ δὲ γεωγραφικαὶ ἀνακαλύψεις τῶν νεωτέρων χρόνων πληρέστατα ἐδικαίωσαν τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦ δεινοῦ ἐκείνου τῆς ἀρχαιότητος φιλοσόφου καὶ ἠθικολόγου, καὶ οἱ διασημότεροι τῶν συγχρόνων φυσιοδιφῶν δὲν δύνανται ἀλλ' ἢ νὰ ἐπιλαμβάνωσιν ὅ,τι πρὸ τοσούτων ἐκατονταετηρίδων κατηγορηματικώτατα διετύπου ὁ σοφὸς Πλούταρχος. Περιοριζόμεθα μόνον εἰς τὸ ν' ἀναφέρωμεν ὅ,τι ἐπὶ τοῦ προκειμένου γράφουσι ἔνθεν μὲν ὁ διάσημος τῶν ἡμετέρων χρόνων συγκριτικὸς γλωσσολόγος Μάξ Μύλλερ, ὅστις ἐν τῷ περὶ παραβολῆς τῶν θρησκευμάτων συγγράμματι αὐτοῦ λέγει: «Ὅπου ἀνακαλύπτομεν ἵχνη ἀνθρωπίνου βίου, ἐκεῖ ἀνακαλύπτομεν συγχρόνως καὶ ἵχνη ἀνθρωπίνης θρησκείας»· ἐτέρωθεν δὲ ὁ δαρβινιστὴς Τάτλωρ. Οὗτος ἐν τῷ περὶ «Πρωτογόνου πολιτισμοῦ» ἔργῳ του γράφει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τάδε: «Βασιζόμενος ἐπὶ σπουδαίας συλλογῆς μαρτυριῶν ὀφείλω νὰ παρατηρήσω, ὅτι ἡ πίστις εἰς ὑπερφυσικά ὄντα ὑπάρ-

χει παρὰ πάσαις ταῖς ἀγριωτέραις φυλαῖς, μεθ' ὧν ἠδυνήθημεν νὰ ἐλθωμεν εἰς ἐπαφὴν» («Civilisation primitive» μεταφρ. γαλλ. τόμ. I σ. 492).

Οἱ περὶ Καθολικότητος τῆς θρησκείας προσαχθέντες ἀνωτέρω λόγοι καὶ τὰ ἐπιχειρήματα οὐ μικρόν, ὥς τις εὐκόλως ἐννοεῖ, συντρέχουσιν εἰς τὴν κατάδειξιν συγχρόνως τῆς μεγάλης σημασίας, ἣν ἡ θρησκεία καὶ τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα παρουσιάζουσιν ἐν τῇ πορείᾳ τῶν λαῶν. Καὶ βεβαίως· Διότι ἅπαξ ὁ θεσμὸς τῆς θρησκείας ὑπῆρξε πάντοτε καὶ παρὰ πᾶσι ἀνεξαιρέτως τοῖς λαοῖς ὡς εἰς ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἀνευ ὄρων τοῦ βίου αὐτῶν, τὸ τοιοῦτο τί ἄλλο δηλοῖ, ἀλλ' ἢ ὅτι ἡ σημασία τῆς θρησκείας εἶνε ἐξόχως μεγάλη· Πλὴν ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι λόγοι, εἰδικώτεροι, πείθοντες περὶ τῆς σημασίας ταύτης. Ἡμεῖς ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρκούμεθα ν' ἀναφέρωμεν τοὺς ἐξῆς δύο:

1] Εἶνε γεγονὸς διὰ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς πείρας μεμαρτυρημένον, ὅτι ἡ θρησκεία, οὔσα φαινόμενον καθολικὸν ἐν τῷ βίῳ τῶν λαῶν, ἐπιτίθησι σφραγίδα ἀνεξάλειπτον ἐπὶ τῶν διαφόρων ἐκφάνσεων τῆς πνευματικῆς αὐτῶν δράσεως καὶ ζωῆς, καὶ δὴ ἐπὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, τῶν θεσμῶν, τῆς ἐπιστήμης, τῆς ποιήσεως καὶ τῆς τέχνης αὐτῶν καθόλου. Ἐτι πρὸς: Τὰ πρῶτα αὐτῶν δοκίμια, τὰ πρῶτα βήματα, αἱ διάφοροι τέχναι καὶ ἐπιστῆμαι ἐν τῇ ἱστορίᾳ ποιοῦνται παρὰ τὸν ἱερὸν βωμὸν τῆς θρησκείας.

2] Οὐχ ἥττον ἀναμφήριστον εἶνε τὸ ἱστορικὸν γεγονὸς, καθ' ὃ σὺν τῇ μεταβολῇ θρησκείας παρὰ τινι λαῷ ἐπέρχεται συγχρόνως μεταβολὴ γενικὴ καὶ μεταρρύθμισις τῶν σπουδαιότερων σημείων τοῦ πνευματικοῦ βίου αὐτοῦ (θεσμῶν, ἠθῶν, τέχνης κλπ.). Ἐντεῦθεν καὶ τὴν μεταβολὴν θρησκείας παρὰ τινι λαῷ παρακολουθεῖ καὶ ἡ διάνοιξις νέας **ἐποχῆς** ἐν τῇ ἱστορικῇ πορείᾳ αὐτοῦ, καὶ νέας **περιόδου** ἐν τῇ ἐξιστορήσει τῶν κατ' αὐτόν.

Ὁ ἀμφιβάλλων περὶ τῆς ἀληθείας τῶν δύο τούτων ἀποδεικτικῶν λόγων τῆς μεγάλης σημασίας καὶ σπουδαιότητος τῆς θρησκείας ἐν τῷ ἱστορικῷ τῶν λαῶν βίῳ ἂς λάβῃ τὸν κόπον νὰ μελετήσῃ ἐκ τῆς ἀπόψεως ταύτης τὴν ἱστορίαν αὐτῶν, πρὸς δὲ νὰ ρίψῃ ἐν ἐταστικὸν βλέμμα ἐπὶ τῶν ποικιλλόντων ὡς πρὸς τὴν θρησκείαν συγχρόνων λαῶν. Ἐν τῇ παρατηρουμένῃ διαφορᾷ μεταξὺ αὐτῶν ὅσον ἀφορᾷ τὴν τέχνην καὶ τὴν ἐπιστήμην καθόλου δὲν νομίζει τις, ὅτι ὡς

* «Einleitung in die vergleichende Religionswissenschaft» σ. 107 καὶ ἐξ.

ἐν κατόπτρῳ, ἀντανακλάται ἡ ἀρχικὴ διαφορὰ τῆς θρησκείας; Καὶ τίς ποτε ἤθελε διαμυθισθῆται τὴν μεγάλην ἐπιρροὴν τῆς θρησκείας ἐπὶ τῆς τέχνης, τῆς ποιήσεως, τῆς ἐπιστήμης, τῶν θεσμῶν κλπ. ἐκ τῶν λαβόντων ἔστω καὶ μικρὰν ἔννοιαν περὶ τῶν ἔργων τοῦ—Φειδίου καὶ Πραξιτέλους, τοῦ Ἀπελλοῦ καὶ Μιχαὴλ Ἀγγέλου, τοῦ Ὀμήρου καὶ Δάντου, καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιφανῶν ποιητικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἔργων τῆς πρὸ Χριστοῦ καὶ μετὰ Χριστὸν ἐποχῆς, ὡς καὶ τῶν ἔργων τῶν διαφόρων φιλοσόφων, ἐπιστημόνων καὶ νομοθετῶν ἐκατέρας τῶν ἐποχῶν τούτων;

Εἶχεν ἄρα δίκαιον ὁ μέγας ρωμαῖος ρήτωρ καὶ φιλόσοφος Κικέρων, ὅτι ἔγραφε ποτε «ὅτι τὰ πάντα ὑπὸ τῆς θρησκείας διέπονται» καὶ ἔχει δίκαιον ἐπίσης ὁ ἐκ τῶν νεωτέρων Ἐδγάρδος Κινέ, ὅτε κατηγορηματικῶς ἀποφαίνεται λέγων. «Μὴ πιστεύετε ὅτι γνωρίζετε λαὸν τινα, ἐὰν δὲν ἀναδράμντε εἰς τὰς θρησκευτικὰς αὐτοῦ πεποιθήσεις, ἀπ' ὧν κατ' ἀνάγκην ἐκπορεύονται οἱ θεσμοὶ αὐτοῦ, αἱ τέχναι, ἡ ποίησις καὶ τὰ φιλοσοφικὰ αὐτοῦ συστήματα».

Α. Π.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΤΙΝΕΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΤΥΠΙΚΟΥ ΤΗΣ Μ. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

(Ἐπεται τὸ τέλος).

«Πάντα εὐσημῶνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω».

Ἐκ τοῦ ρητοῦ τούτου τοῦ Ἀποστόλου Παύλου¹, ὅπερ λίαν κατελλήλω, σὺν τῷ ρητῷ ἅ' ἐν Ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν Θεόν², ἀναγράφεται ἐν ἀρχῇ τοῦ νεωτέρου Τυπικοῦ τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας³, διδασκόμεθα, ὅτι ἐν παντὶ μὲν, πρὸ πάντων δὲ ἐν τῇ πρὸς τὸν Θεὸν λατρείᾳ, τῇ τελομένῃ ἐν ταῖς ἱεραῖς Ἐκκλησίαις, ἱερὸν μέλημα ἡμῶν ἐστὶ τὸ φυλάττειν αὐστηρὰν τάξιν καὶ εὐπρέπειαν ἐν παντὶ διεξαγομένῳ ἐν αὐταῖς, ὡς ἐμπρέπει ἐν οἴκῳ Θεοῦ. Τούτου δὲ πανθομολογουμένου ὄντος, πρόδηλόν ἐστιν ὅτι μεγίστην σημασίαν καὶ σπουδαιότητα κέκτηται τὸ Τυπικὸν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καθότι χρησιμεύει ὡς ὁδηγὸς καὶ κανὼν πρὸς τήρησιν τῆς ὡς ἀνω τάξεως ἐν τῇ διεξαγωγῇ τῶν ἱερῶν τελετῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις. Συνεπῶς ἄξιον ἰδιαζούσης προσοχῆς καὶ μελέτης ἐστὶ τὸ ζήτημα τῆς κατὰ τὸ ἐνὸν ἀπλοποιήσεως τοῦ Τυπικοῦ,

ἀπαραιτήτου οὕσης πρὸς αὐστηράν καὶ ἀπκράβατον τήρησιν τῆς εἰρημένης τάξεως.

Προκειμένου δὲ περὶ τοιοῦτου σπουδαίου θέματος, ἐπ' ἀνάγκης κρίνω νὰ προτάξω τὴν σημείωσιν πρὸς ἄρτιν πάσης τυχόν παρεξηγήσεως ὑπὸ τινῶν ὅτι ἐν τῇ μελέτῃ ταύτῃ οὔτε κατ' ἐλάχιστον ἐννοῶ νὰ παρεκκλίνω τοῦ ρητοῦ «Ἐὰν ἀρχαῖα κρατεῖται», ἐπομένως θὰ φυλάξω τοῦτο μετὰ πολλῆς τῆς εὐλαθείας, οὐχὶ διότι τὸ θεωρῶ σεβαστὸν ἐν παντί, μάλιστα δ' ὅταν δὲν πρόκειται περὶ δογματικοῦ ζητήματος, ἀλλὰ διότι τὰ τῆς θείας λατρείας ἔθιμα, ὅσα δὲν ἀντιστρατεύονται εἰς τὴν εὐκοσμίαν καὶ χριστιανικὴν σεμνοπρέπειαν, εὐλόγως θεωροῦνται σεβαστὰ καὶ δὴ καὶ προσφιλῆ, καὶ ἐνδόμυχον εὐχάριστησιν προσεναί ἡμῖν ἡ τήρησις αὐτῶν ἐν τῷ τῶν ἀντιπροσώπων ἡ ἐκ τούτων ἀπομάκρυνσις ἀποστροφῇ καὶ ἀπέχθειαν ἐμποιεῖ.

Ὁ διακὴς πόθος καὶ ὁ ἐνθερμος ζήλος ὑπὲρ τηρήσεως αὐστηρᾶς τάξεως καὶ ἀνηκούστης εὐπρεπείας ἐν παντὶ τελομένῳ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὡς ἀρμόζει ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ, ἀποφυγῆς δὲ καὶ τῶν ἐλαχίστων ἀποπημάτων, προάγει με εἰς τὴν σύντομον ἐξέτασιν τῶν αἰτίων, δι' ὧν δύναται νὰ ἐπηρεασθῇ ἡ τάξις αὕτη, καὶ εἰς τὴν ὑπόδειξιν, κατὰ τὴν ταπεινὴν ἀντίληψιν καὶ κρίσιν μου, τῆς θεραπείας διὰ μέτρων περὶ τῆς ἀξίας τῶν ὁποίων ἐπικυλοῦμαι τὴν κρίσιν τῶν ἀρμοδιωτέρων, οὓς παρακαλῶ νὰ ἐκτιμήσωσιν ἀγαθὴν διέθεσιν, ἐκδηλουμένην ἐπὶ σκοπῷ παροχῆς μικρᾶς συμβολῆς ὑπὲρ ἱεροῦ σκοποῦ καὶ ἀναλόγως νὰ κρίνωσιν.

Ἀναμφήριστόν ἐστιν ὅτι ἐν τῇ διεξαγωγῇ τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἡμῶν οὐχὶ σπάνιαι εἰσὶν αἱ παραβάσεις τῶν τυπικῶν διατάξεων, μάλιστα δὲ δύναται τις εἰπεῖν ὅτι ἐν πολλαῖς ἐκκλησίαις αἱ παραβάσεις αὗται τοσοῦτο συνεχεῖς εἰσιν, ὥστε ἀποτελοῦσι μᾶλλον κανόνα, ἢ ἰδίαις διατάξεις περὶ τῶν τυπικῶν διατάξεων. Πασιγνώστον δ' ὅτι οὐχὶ σπανίως παριστάμεθα μάρτυρες ἀπρεπῶν καὶ ἀνοικείων σκηνῶν, λαμβανουσῶν χώραν, ἐνεκα τοιούτων παραβάσεων καὶ ἰδίᾳ ἐνεκεν ὑπερβολικοῦ καὶ ὀλως ἀκαίρου ζήλου τινῶν, πειρωμένων νὰ ἐπενέγκωσι διόρθωσιν καὶ οὕτω συμβαλλόντων εἰς μείζονα σύγχυσιν καὶ ἀταξίαν.

Ἀλλὰ ποῦ ἀποδοτέον τὰς τοιαύτας συνεχεῖς παραβάσεις; Εἰς ἑλλειψιν προμελέτης καὶ προσοχῆς ἐκ μέρους τῶν ἐφαρμοζόντων τὸ Τυπικόν, ἢ εἰς ἑλλειψιν τοῦτου;

Ἢ ἐμὴ πείρα ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἣν ἀπέκτησα διὰ πολυχρονίου ἀσκήσεως, ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας ἐν τῷ Ἀναλογίῳ τῶν ἐκκλησιαστικῶν μουσικῶν χορῶν, ὡς κανονάρχης ἢ ἱεροψάλτης καὶ διὰ συμμετοχῆς ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀκολουθίαις ὡς κληρικός, διδάσκει με νὰ παραδεχθῶ τὴν ἑλλειψιν ὑπάρχουσαν ἐν ἀμφοτέροις τούτοις, πρωτίστως ὅμως εἰς ἑλλειψιν τοῦ δευτέρου,

1. Κορινθ. Α' κεφ. ΙΑ' 40.

2. Ψαλμὸς ΕΖ' 22.

3. Τοῦ ὑπὸ τοῦ ἀρχόντος Πρωτοψάλτου Γ. Βιολάκη.

καθόσον ἐκ ταύτης πηγάζει κυρίως καὶ ἡ πρώτη ἑλ-
λειψις, ὡς ἐν τοῖς ἐφεξῆς δῆλον γενήσεται.

Συνωδὸν δὲ τούτοις, ἄνευ συστολῆς καὶ ἀπροκα-
λύπτως ὁμολογῶ ὅτι μεθ' ὅλην, τὴν ὡς εἴρηται, περ-
ρὴν μου ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῶν τυπικῶν διατάξεων,
ἀδυνατῶ ν' ἀποφύγω τὴν περὶ τούτων ἀπορίαν, ἄνευ
προηγουμένης συμβουλῆς καὶ προμελέτης τοῦ Τυπι-
κοῦ δι' ἐκάστην εἰδικὴν περίπτωσιν.

Εἶναι ἀληθές ὅτι ὑπάρχουσιν οἱ ἔχοντες ἰσχυρὰν
τὴν μνήμην καὶ διὰ πολυχρονίου μελέτης καὶ ἐφαρμο-
γῆς τοῦ Τυπικοῦ γινώσκοντες ἀπὸ μνήμης τὰς ἀνα-
ριθμήτους, τὰς ἄνευ λογικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς κα-
τατάξεως ἀνομοιομόρους καὶ πολυπλόκους περιπτώ-
σεις τυπικῶν διατάξεων, ἔστω καὶ ἂν ἀπαξ τοῦ
ἐνιαυτοῦ, ἢ ἀπαξ εἰς περίοδον ἐτῶν παρουσιάζονται
αὗται, ἀλλ' οὗτοι σπανίαν ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦσι. Τὸ
βέβαιόν ἐστίν ὅτι ἐκτάκτου δυνάμεως μνήμη ἀπαι-
τεῖται πρὸς συγκράτησιν τῶν πολυσυνθέτων τυπικῶν
περιπτώσεων· καὶ μνήμη χωρὶς νὰ περισπᾶται ἐξ ἄλ-
λων μελετῶν καὶ ἀπασχολήσεων.

Ἐπιστημονικὴ παιδείσις καὶ δαψιλὴς μάθησις,
οὐδὲν ὠφελοῦσιν. Αὗται σπουδαίως καὶ πρωτίστως
συντρέχουσι πρὸς σπουδὴν καὶ εὐκόλον ἐκμάθησιν με-
λετήματός τινος, καθόσον τοῦτο ἐπιτρέπει τὴν ἐπι-
στημονικὴν κατάρτησιν τῶν ἐννοιῶν ἐν τῇ ἀντιλήψει
καὶ κρίσει. Ἀλλ' αἱ τυπικαὶ διατάξεις δυστυχῶς δὲν
ἐπιτρέπουσι τοῦτο. Καὶ δὲν ἐπιτρέπουσι, διότι ἐν τῇ
συντάξει αὐτῶν παρωράθη ὅτι δέον πρὸς τῇ αὐστηρᾷ
τηρήσει τοῦ ρητοῦ «τὰ ἀρχαῖα κρατεῖτω», ἀπαραί-
τητῶς ἀνυπατά ἐστὶ καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ κατάρτησις
καὶ ταξιθέτησις τῆς ὕλης· τοιοῦτοτρόπως, ὥστε ἐν
γενικαῖς γραμμαῖς, δι' ἐνὸς κανόνος διατυπωμένου
ἐπὶ τῇ βᾶσει τοῦ ὁμοιομόρου, νὰ καθορίζηται ἡ τυ-
πικὴ διάταξις πολλῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν, σχέσιν
ἔχουσιν πρὸς ἀλλήλας.

† Ὁ Πατριάρχης ΜΕΛΙΣΣΗΝΟΣ

ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΔΙΑΘΗΚΩΝ

Ἐν τῇ ὁθωμανιστὶ ἐκδοθέντι ὑπὸ τοῦ ἐλλογίμου
νομομαθοῦς συγγραφέως τοῦ «διοικητικοῦ δικαίου»
(Χουκούκι Ἰδραρὲ) Ἰδραχὴμ Χακκὴ βέη συγγράμματι,
μεταξὺ τῶν δώδεκα προνομίων τῶν χορηγηθεισῶν εἰς
τὰς ἐν Τουρκίᾳ θρησκευτικὰς κοινότητας, ὡς ἐνδεκάτη
κατατάσσεται καὶ ἡ τῶν διαθηκῶν, τουτέστι τὸ δικαίω-
μα τῶν μὴ μουσουλμάνων τοῦ νὰ διαθέτῃσι πρὸ τοῦ
θανάτου αὐτῶν τὴν περιουσίαν των.

Δυστυχῶς ὅμως, ὡς διατυποῖ τὸ δικαίωμα τοῦτο
ὁ νομομαθὴς οὗτος συγγραφεὺς, οὐ μόνον ἐλέγχεται
ἀγνοῶν τὸ ζήτημα τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τέλεον ἐκμηδενί-
ζει τὴν προνομίαν ταύτην. Ἐπειδὴ δὲ τὸ σύγγραμμα
τοῦτο διδασκόμενον ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ νομικῇ σχο-

λῇ καὶ τῇ πολιτικῇ, καὶ κείμενον ἐπὶ τοῦ γραφείου
πάντων σχεδὸν τῶν διοικητικῶν καὶ δικαστικῶν ὑπαλ-
λήλων, δύναται ὡς ἐκ τῆς σπουδαιότητος αὐτοῦ νὰ
ἐμπνεύσῃ ἐσφαλμένην ἐρμηνείαν εἰς τοὺς νέους ἐπι-
στήμονας καὶ τοὺς πρωτοπείρους ἀναγνώστας αὐτοῦ,
ἐθεώρησα ὡς καθήκόν μου νὰ ἐλέγξω τὸ ἐσφαλμένον
τῆς γνώμης ταύτης, στήριζόμενος εἰς ρητὰς καὶ σα-
φεῖς διατάξεις τῶν ὑψηλῶν φερμανίων καὶ κύρος νό-
μων τοῦ Κράτους ἔχουσιν ἐγκυκλίων τῆς σεβαστῆς
Κυβερνήσεως.

Ἐν τῇ 312 σελίδι τοῦ προμνησθέντος συγγράμμα-
τος ἀναγινώσκωμεν τὰ ἑξῆς:

«Ἰνα αἱ διαθήκαι, αἱ μὴ περιέχονται διάταξιν
ἐναντίαν τῶν διατάξεων τοῦ Σερῆ, ὧσιν ἐγκυροί,
ἀπεφασίσθῃ ὅπως τὸ κύρος ἢ μὴ διαθήκης τινὸς ἀπο-
δεικνύεται διὰ τῆς ἐπικυρώσεως τῆς Μητροπόλεως».

Ἐκ τοῦ ἐδαφίου τούτου ἐξάγεται σαφέστατα ὅτι
κατὰ τὸν συγγραφέα διὰ νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐγκυρὸς καὶ
ἐπομένως ἐκτελεστέα πᾶσα διαθήκη τῶν χριστιανῶν
ὑπηκόων τῆς ὁθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, δέον α') νὰ
μὴ περιέχῃ διάταξιν ἀντιστρατευομένην κατὰ τῶν δια-
τάξεων τοῦ Σερῆ καὶ β') νὰ ᾖ κεκυρωμένη ὑπὸ τῆς
Μητροπόλεως.

Καὶ καθ' ὅσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τὸν δεύτερον ὅρον
τοῦ ἐδαφίου τούτου οὐδὲν τὸ ἀμφισβητήσιμον ὑπάρχει·
ἀλλ' ὁ πρῶτος ὅρος, τουτέστιν ἡ ἀνάγκη τῆς τηρήσεως
καὶ ἐφαρμογῆς τῶν περὶ διαθηκῶν διατάξεων τοῦ Σερῆ
τυγχάνει ἀντικρὺς ἐναντίος καὶ πρὸς τὰς ρητὰς δια-
τάξεις τῶν ἐγκυκλίων καὶ φερμανίων καὶ πρὸς τὴν οὐ-
σίαν αὐτῆς τῆς προνομίας.

Γνωστοῦ ὄντος ὅτι προνομία καλεῖται τὸ ἀποκλει-
στικὸν πλεονέκτημα, ὅπερ ἐξαιρετικῶς παραχωρεῖται
εἴτε εἰς ἰδιώτην, εἴτε εἰς κοινότητα, πῶς εἶνε δυνατόν
νὰ θεωρηθῇ ὡς προνομία χορηγουμένη εἰς τοὺς μὴ
μουσουλμάνους ἢ διάταξις ἢ ὑποχρεῖσθαι αὐτοὺς νὰ
συμμορφῶνται πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ νόμου; Πᾶς πο-
λίτης ὀφείλει νὰ συμμορφῶνται τὰς δικαιολογικὰς πρά-
ξεις αὐτοῦ πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ θετικοῦ δικαίου, μὴ
ἐπιτρεπομένης τῆς ἀγνοίας τοῦ νόμου. Τοῦτο πασίδη-
λον ὅν οὐ μόνον δὲν προαπαιτεῖ ὑπόμνησιν καὶ ἐπα-
ναληπτικὴν διάταξιν τοῦ νομοθέτου, ἀλλ' ἡ ἐπανάλη-
ψις αὐτοῦ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς παραχώρησις
προνομίας, τούναντίον μάλιστα εἶνε καὶ θεωρεῖται ὡς
κατάργησις προηγουμένης προνομίας.

Καὶ ταῦτα μὲν λίαν περιληπτικῶς περὶ προνομίας
ἐν γένει. Διὰ νὰ κατανοηθῇ ὁμῶς πληρέστερα τὸ ἐ-
σφαλμένον τῆς γνώμης τοῦ ρηθέντος συγγραφέως, δεῖ-
τε ἰδῶμεν ὁποῖαι τυγχάνουσιν αἱ περὶ διαθήκης διατά-
ξεις τοῦ Σερῆ, ὁποῖαι αἱ τοῦ πολιτικοῦ νόμου καὶ τι
ἐφαρμόζεται παρ' ἡμῖν.

Κατὰ τὰς ἰσλαμικὰς πηγὰς «διαθήκη λέγεται τὸ
καθιστῆν ἄλλον κύριον τῆς περιουσίας του μετὰ θάνα-
τον. Ὅροι δὲ αὐτῆς εἰσι 1ον ἡ διαθήκη δέον νὰ ἔχῃ τὰ

νόμιμα προσόντα ιδιοκτητή του, ζων τὰ χρέη τοῦ διαθέτου νὰ μὴ ὑπερβαίνωσι τὴν περιουσίαν του, ζων ὁ κληροδόχος νὰ διατελῇ ζῶν κατὰ τὴν διάθεσιν, ζων ὁ κληροδόχος νὰ μὴ ᾖ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμος τοῦ διαθέτου, οὔτε φονεὺς αὐτοῦ καὶ ζων τὸ κληροδόχημα γὰρ ᾖ ἐπιδεκτικὸν κυριότητος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διαθέτου. Ἐπιτρέπεται δὲ ἡ διάθεσις τοῦ ἐνὸς τρίτου τῆς περιουσίας καὶ ἐν ᾗ περιπτώσει δὲν συγκατατίθενται οἱ κληρονόμοι, οὐχὶ δὲ πλέον τοῦ ἐνὸς τρίτου, ἐκτὸς ἂν παραδεχθῶσι τοῦτο οἰκιοθελῶς οἱ ἐνὶ ζῳῇ κληρονόμοι (ἴδε Δουρέρι γουρέρι Μουλτεκά, Ἰπνι ἀμπιδὴν καὶ λοιπὰς ἀραδικὰς πηγὰς).

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐξάγεται ὅτι, ἐκτὸς τῶν λοιπῶν ὄρων, ἀσχετῶν πρὸς τὸ θέμα ἡμῶν, διὰ νὰ ᾖ ἡ διαθήκη ἔγκυρος κατὰ τὸ Σερῆ, ἀπαιτεῖται ἵνα ὁ κληροδόχος μὴ ᾖ ἐξ ἀδιαθέτου καὶ τὸ τρίτον μόνον τῆς περιουσίας διατίθεται ἔγκυρως εἰς τρίτους καὶ οὐχὶ πλέον.

Κατὰ τὸ θετικὸν δίκαιον πάντων τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν καὶ δὴ καὶ τὸ φιλοσοφικὸν ἢ μὲν ἐξ ἀδιαθέτου διαδοχὴ ἠθικὸν λόγον ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς οἰκογενείας, ἐκ δὲ τῆς διαθήκης συγκρίνεται τὸ δικαίωμα τῆς ιδιοκτησίας καὶ τὸ τῆς οἰκογενείας. Ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν ὁρᾶσιν αὐτοῦ ἐν τῇ ματαίῳ τούτῳ κόσῳ κύριον μέλημα ἔχει νὰ ἀγωνίζηται καὶ ἐργάζηται ὑπὲρ ἐκείνων, μεθ' ὧν συνδέεται διὰ τῶν φυσικῶν δεσμῶν τοῦ αἵματος καὶ τῆς στοργῆς· οἱ δεσμοὶ οὗτοι εἰσιν ἐρριζωμένοι, οὕτως εἰπεῖν, ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Τὸ προῖδον τῶν κόπων καὶ τῶν μόχθων αὐτοῦ καθ' ὅλον του τὸν βίον προορίζει εἰς μόνον τὰ ἀντικείμενα τῆς στοργῆς του, ἥτοι εἰς τὴν οἰκογένειάν του. Καὶ διὰ τοῦτο πάντες οἱ νόμοι παραχωροῦσι τὴν ἀνευ διαθήκης περιουσίαν εἰς τοὺς πλησιέστερους συγγενεῖς.

Ἐπειδὴ δὲ ἐπὶ τῆς διαθήκης συγκρούεται τὸ δικαίωμα τῆς ιδιοκτησίας μετὰ τοῦ τῆς οἰκογενείας, πάντες οἱ σοφοὶ νομοθέται προδεπάρσαν νὰ συμβιδάσῃ τὰ ἀντίθετα κάπως φαινόμενα δικαιώματα ταῦτα διὰ περιορισμῶν τινῶν τῆς ἀτομικῆς βουλήσεως τοῦ ιδιοκτητή καὶ τῆς ὑπερασπίσεως τῶν νομίμων κληρονόμων τοῦ διαθέτου, διότι πολλάκις ἀδυναμίαι τινὲς δύνανται νὰ ἐπιβάλλωσι σιγὴν εἰς τὴν ψυχὴν τῆς στοργῆς καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου· καὶ διὰ τοῦτο ἐπαφίεται εἰς τὸν νομοθέτην τὸ σπουδαῖον πρόβλημα νὰ ὀρίσῃ τὸ μέτρον τῶν ὑποχρεώσεων καὶ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν πάλιν τῆς ἀτομικῆς βουλήσεως καὶ τῆς οἰκογενείας, ὅπως συμβιδασθῶσιν ἀρμονικῶς.

Ἀναλόγως τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων τῶν λαῶν, ἀναλόγως τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν πεποιθήσεων, πᾶς νομοθέτης συνεδίδαε τὰ διαμαχόμενα μέρη, τουτέστι τὸ δικαίωμα τῆς ιδιοκτησίας καὶ τὸ τῆς οἰκογενείας. Εἰδομεν ἀνωτέρω τίνι τρόπῳ τὸ ἰσλαμικὸν δίκαιον ἐπιτάσσει πρὸς πρόληψιν πάσης διαφορᾶς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διαθέτου. Ἀλλ' αἱ ἀρχαὶ αὗται καίπερ ἀπορρέουσιν ἐξ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ λόγου δὲν εἶνε σύμφω-

νοὶ εἰς τὰ καθέκαστα πρὸς τὰς διατάξεις τῶν χριστιανικῶν νόμων. Ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία τοῦ ιδιοκτητή τοῦ διαθέτου περιορίσθη δι' ἄλλοιου ὅλως τρόπου. Δὲν ὠρίσθη τὸ μέρος τῆς περιουσίας, ὅπερ δικαιούται ὁ χριστιανὸς διαθέτης νὰ διαθέσῃ ὑπὲρ τῶν μὴ κληρονόμων του, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας ὠρίσθησαν ἀναγκαῖοι κληρονόμοι, πρὸς οὓς ὀφείλει ὁ διαθέτης ν' ἀφήσῃ ὠρισμένην μοῖραν τῆς περιουσίας του.

Τὴν διαφορὰν ταύτην τῶν ἀρχῶν ἀναγνωρίζαντες οἱ κατὰ καιρὸν ἐνδοξοὶ Σουλτάνοι παρεχώρησαν τῇ κοινότητι ἡμῶν τὴν προνομίαν τῆς διαθέσεως τῆς περιουσίας τῶν μελῶν αὐτῆς κατὰ τὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις αὐτῶν. Δὲν προτίθεμαι ἐνταῦθα νὰ διαπραγματευθῶ τὸ ζήτημα ἱστορικῶς, τοῦτο δὲν ἐπιτρέπει οὔτε ὁ χρόνος, οὔτε ὁ χώρος. Περιορίζομαι μόνον εἰς τὴν ὑπόμνησιν τῶν ἐδικῶν διατάξεων, ἐξ ὧν ἐξάγεται ἡ παραχώρησις τῆς προνομίας ταύτης, ἥτις πόρρω ἀπέχει οὕσα σύμφωνος πρὸς τὴν γνώμην τοῦ συγγραφέως τοῦ διοικητικῶς δικαίου.

Α'. Ἐν τῇ βερατίῳ τῇ διδομένῳ εἰς τοὺς κατὰ καιροὺς Πατριάρχας ἀναφέρεται ρητῶς ὅτι πᾶν κληροδόχημα γινόμενον κατὰ τοὺς κανόνας τοῦ θρησκευματος αὐτῶν ὑπὸ παντὸς χριστιανοῦ λογίζεται ἔγκυρον καὶ ἐκτελεστόν.

Β'. Τὸ ἀπὸ 30 Νοεμβρίου 1875 ἢ 13 Ζηλκαδὲ 1292 αὐτοκρατορικὸν φερμάνιον περὶ τῶν ἐσωτερικῶν μεταρρυθμίσεων (Ἰσλαχὰτ φερμανῆ) σαφέστατα ἀνακηρύσσει τὸ κύρος τῶν διαθηκῶν τῶν μὴ μουσουλμάνων ὑπηκόων διατάσσον: «Ἀπαιτῶ ἵνα αἱ διατάξεις τῶν διαθηκῶν τῶν παρουσιαζομένων ἐν ταῖς κληρονομίαις τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις μὴ μουσουλμάνων ὑπηκόων Μουῶσι δεδασταὶ καὶ μηδεμίαν ἐπέμβασις γίνηται εἰς τὴν διαχείρισιν τῆς κληρονομικῆς περιουσίας τῶν μὴ μουσουλμάνων ὀφεισάντων τῶν ἐχόντων ἐπιτρόπους».

Γ'. Ἐν τῇ αὐτοκρατορικῇ διατάγματι κεκυρωμένη βεζυρικῇ διαταγῇ τῆς 7 Σεφῆρ 1278 περὶ καταγραφῆς τῶν χριστιανικῶν κληρονομιῶν διαρρηθὴν ἀναφέρεται: «Ἐάν τις πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἤθελε διαθέσει τὸ τρίτον τῆς περιουσίας του εἰς τινὰ εὐαγγῆ ἀντικείμενα, ἡ διαθήκη αὕτη θέλει θεωρεῖσθαι ἰσχυρὰ κατὰ τὸν ἱερὸν νόμον μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ· πρὸς δὲ ἐάν ὁ διαθέτης ὑγιὲς ὦν καὶ σώας ἔχων τὰς φρένας, δι' ἰσχυροῦ ἐγγράφου συνταχθέντος ἐνώπιον ἀξιόπιστων μαρτύρων ἐκ τοῦ ἔθνους του καὶ ἐπικυρωθέντος ὑπὸ Πατριάρχου ἢ Μητροπολίτου ἢ Ἐπισκόπου ἢ ἐπιτρόπου αὐτῶν, διανείμῃ τὰ πράγματα καὶ τὰ καθαρὰς ιδιοκτησίας κτήματά του (ἐμλάκ) εἰς ἕκαστον τῶν ἀληθῶν κληρονόμων του ἢ καὶ εἰς ἄλλα άτομα καὶ χωρίσῃ καὶ παραδώσῃ τὴν μερίδα ἑκάστου, τὰ τοιαῦτα ἐγγράφα μετὰ τὴν βεβαίωσιν καὶ ἐξακριβώσιν αὐτῶν θέλουσι θεωρεῖσθαι ἰσχυρὰ παρὰ τοῖς δικασταῖς καὶ τοῖς λοιποῖς ὑπαλλήλοις καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν χρήζει πλέον νέας καταγραφῆς καὶ διανομῆς· ἀλλ' εἴτε εἰς

κινητὰ συνίστανται, εἴτε εἰς ἀκίνητα πράγματα θὰ ἀφίνονται καὶ διατηροῦνται εἰς οὓς ἀνήκει κατὰ τὸ ρηθὲν ἔγγραφον» (ἴδε μετάφρασίν μου τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Νικολαΐδου ἐκδοθέντων ὁθωμανικῶν κωδίκων Τόμος Β' σελὶς 1643 § 2).

Δ'. Κατόπιν ἐνστάσεων τινῶν γινομένων ὑπὸ τινῶν ὑπαλλήλων, λόγῳ τοῦ τὸ 17ον ἄρθρον τοῦ ἀπὸ 6 Σεπτεμβρίου 1292 νόμου περὶ τῶν τίτλων τῶν ἐκδιδομένων διὰ τὰ καθαρὰς ἰδιοκτησίας κτήματα παρὰ τοῦ Δεφερχανέ, καθ' ὃ μὴ ὑπαρχούσης ἀποφάσεως τοῦ Σερχὴ δὲν ἐνεργοῦνται αἱ νόμιμοι πράξεις ἐπὶ τῶν διὰ δωρεᾶς ἢ διαθήκης ἐγκαταλειπομένων κτημάτων καθαρὰς ἰδιοκτησίας, δὲν συμφωνεῖ μὲ τὰς διατάξεις τῆς ἀνωτέρω μνημονευομένης βεζυρικῆς διαταγῆς περὶ χριστιανικῶν περιουσιῶν, ἐξεδόθη ἡ ἀπὸ 14 Ρέπν-οὐλ-ἐδδὲλ 1295 ἢ 7 Μαρτίου 1294 ἐγκύκλιος τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης, ὅπερ ρητῶς διατάσσει δι: «Τὸ νομοθετικὸν τμήμα τοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους ἀπεφάνητο δι' ἐκθέσεώς του, ὅτι δεόν νὰ γνωστοποιηθῇ δι' ἐγκυκλίου, ὅτι διὰ τὰ καθαρὰς ἰδιοκτησίας κτήματα τὰ εὐρισκόμενα ὑπὸ τὴν κατοχὴν τοῦ δωρεοδόχου ἢ τοῦ κληροδοτουμένου, δυνάμει δωρητηρίου ἢ διαθήκης δὲν ἀπαιτεῖται νὰ ζητῇται ἀπόφασις τοῦ ἱεροῦ νόμου, ἐνεργουμένων τῶν δεόντων δυνάμει τοῦ περιεχομένου τοῦ ἔγγραφου» (ἴδε τοὺς αὐτοὺς κώδικας σελ. 1644).

Ε'. Παρατρέχων παρομοίας διαταγὰς ἐκδοθείσας κατὰ διαφόρους ἐποχὰς περιορίζομαι τελευταῖον εἰς τὴν ἀπὸ 22 Δεκεμβρίου 1308 ἢ 22 Ἰανουαρίου 1306 ἐγκύκλιον ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Ὑψ. Πρωθυπουργείου περὶ τῶν θρησκευτικῶν προνομίων τοῦ Πατριαρχείου, τῆς ἀντίγραφον ἐκοινοποιήθη εἰς αὐτὸ διὰ τοῦ ἐξ. Ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης Ριζᾶ πασσᾶ καὶ διὰ τῆς ὁποίας ἐπεδραβεύθησαν τὰ ἀρχαῖα προνόμια. Ἡ ἐγκύκλιος αὕτη ἐπικυρωθεῖσα ἐπίσης δι' αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος ἔχει, ὡς γνωστὸν, κύρος νόμου τοῦ Κράτους. Ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ ταύτῃ τὸ περὶ διαθηκῶν ζήτημα λύεται ὀριστικῶς ὡς ἑξῆς: «Καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ζήτημα τῶν διαθηκῶν, τοῦτο τυγχάνει πολιτικόν, ἀλλ' ἐπειδὴ, δυνάμει τοῦ 3ου ἁρθροῦ τοῦ περὶ καθηκόντων τῶν μελῶν τοῦ Διαρκοῦς Μικτοῦ Συμβουλίου κανονισμοῦ τοῦ Πατριαρχείου, ἡ ἐξέτασις καὶ ἐξομάλυνσις τῶν εἰς αὐτὰς ἀναγομένων διαφορῶν ἀνετέθη εἰς τὸ εἰρημένον Συμβούλιον, ἐὰν ἡ διαθήκη ἢ παρουσιασθῇ ἐν τῇ ἐγκαταλειφθείσῃ περιουσίᾳ χριστιανοῦ ἔχοντος ἐννέλικους ἢ καὶ ἀννέλικους κληρονόμους ἢ κεκυρωμένη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου, Μητροπολίτου ἢ καὶ ἐπιτρόπου, θεωρεῖται ἰσχυρὰ δικαστικῶς, ἐκτὸς τῶν δημοσίων γαιῶν καὶ βακουφίων, ἢ κινητὴ περιουσία καὶ τὰ καθαρὰς ἰδιοκτησίας κτήματα (μούλκ), τὰ ὅποια αὕτη περιλαμβάνει, ἀφίνονται εἰς τὸν κληροδόχον, τουτέστιν εἰς τὸν ὑπὲρ οὗ διετέθησαν ἀνευ κατοχῆς ἐπίσης αἱ ἀναφυησόμεναι διαφοραὶ μεταξὺ τῶν κληρονόμων ἢ ἀπὸ μέρους τοῦ ἐπιτρόπου τῶν ἀννέλικων

κληρονόμων, ἢ αἱ περὶ τοῦ κύρους καὶ τοῦ ἀξιοπύστου τοῦ ἔγγραφου τῆς διαθήκης, θεωρηθῇσονται ἐν μὲν τῇ Κωνσταντινουπόλει συμφώνως πρὸς τὸ 3ον ἄρθρον τοῦ κανονισμοῦ τοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου τοῦ Πατριαρχείου ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου τούτου, ἐν δὲ ταῖς Νομαρχίαις ἐν τοῖς συμβουλίοις τῶν Μητροπόλεων καὶ αἱ ὑπὸ τῶν συμβουλίων τούτων ἐκδιδόμεναι ἀποφάσεις ἐκτελοῦνται παρὰ τῶν ἐκτελεστικῶν τμημάτων τῆς κυβερνήσεως κτλ.»

Τοιαῦται τυγχάνουσιν αἱ διατάξεις τῆς σεβαστῆς Κυβερνήσεως αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὰς διαθήκας τῶν ὀρθόδοξων χριστιανῶν ὑπηκόων τῆς Αὐτοῦ Μεγαλειότητος. Παραβάλλων τις αὐτὰς πρὸς τὸ ἐδάφιον τοῦ περὶ διοικητικοῦ δικαίου συγγράμματος τοῦ Ἰδραχὴμ Χακκὴ βέη παρατηρεῖ, ὅτι οὗτος μὲν θεωρεῖ ὡς ἐγκύρους τὰς διαθήκας, ἐν ᾗ περιπίπτει αὐταὶ ὡς σύμφωνοι πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ Σερχὴ, ταυτέστιν ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἀνδιατεθῇ μόνον τὸ ἐν τρίτον τῆς περιουσίας εἰς μὴ κληρονόμους, ἄλλως ἢ διαθήκη εἶνε κατ' αὐτὸν ἄκυρος ἐνῷ κατὰ τὰς σαφεῖς καὶ ὀριστικὰς διατάξεις τῶν ἰσχυρῶν νόμων ἔχουσιν ἀνωτέρω ἐγκυκλίων καὶ ὑψηλῶν αὐτοκρατορικῶν ψηφισμάτων, πᾶς ὀρθόδοξος χριστιανὸς δικαιοῦται νὰ διαθέσῃ ἅπασαν τὴν κινητὴν καὶ ἀκίνητον αὐτοῦ περιουσίαν, συμφώνως πρὸς τὰς περὶ διαθηκῶν διατάξεις τὰς ἰσχυροῦσας ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, εἰς τοὺς κληρονόμους του καὶ εἰς οἰονδήποτε ἄλλον βούλεται, ἔχων πάντοτε ὑπ' ὄψιν διὸ δὲν δικαιοῦται νὰ ἀποκληρώσῃ τοὺς ἀναγκαίους αὐτοῦ κληρονόμους ἢ τοὺς κατιόντας καὶ ἀνιόντας συγγενεῖς του μὴ ἐγκαταλείπων αὐτοῖς τὴν νόμιμον μερίδα ἀνευ νομίμου λόγου. Ἐξαιροῦνται μόνον αἱ δημόσιαι γαῖαι καὶ τὰ βακουφικὰ κτήματα, διότι ταῦτα δὲν θεωροῦνται ὡς καθαρὰ ἰδιοκτησία τοῦ διαθέτου, ἔχοντος μόνον τὴν κατοχὴν καὶ τὴν νομὴν αὐτῶν κατὰ τοὺς κειμένους νόμους τοῦ Κράτους.

Εἶνε ἀληθὲς ὅτι κατὰ διαφόρους ἐποχὰς οἱ ἀντίθετα συμφέροντα ἔχοντες ἀπεπειράθησαν νὰ ἀμφισβητήσωσι τὸ δικαίωμα τοῦτο τῶν χριστιανῶν καὶ διὰ τοῦτο παρετηρήθησαν ποτε ἀμφιταλαντεύσεις τινὲς τείνουσαι εἰς τὸν περιορισμὸν τοῦ δικαίωματος τούτου, ἀλλ' εἰς τοὺς ἐλλήμους τούτους, χάριτι τοῦ φιλοδικαίου, τῆς ἐμδριθείας καὶ τῆς ὀξυδερκείας τοῦ φιλολάου ἡμῶν Ἀνακτοῦ τοῦ εὐκλεῶς ἰθύνοντος τοὺς οἴκους τοῦ ἐν τῷ λιμένι τῆς εἰρήνης καὶ τῆς προόδου οὐριοδρομοῦντος σκάφους τῆς Ὑψ. Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, οὐ μόνον ἐτέθη ἀνυπέρβλητος φραγμὸς διὰ τῆς τελευταίας ἐγκυκλίου, ἀλλὰ καὶ καθιερώθη ἡ ἀρμοδιότης τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων, εἰς ᾧ καὶ μόνον ὑπάγονται αἱ περὶ διαθηκῶν δίκαι, διεξαγόμεναι ἢ ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου.

Τούτων οὕτως ἐχόντων δὲν διστάζομεν νὰ ἐκφράσωμεν τὴν πεποιθῆσιν διὸ ὁ νομομαθὴς συγγραφεὺς τοῦ Διοικητικοῦ δικαίου θέλει ἐπανορθώσει τὸ σφάλμα τοῦ

το ἐν δευτέρῳ ἐκδόσει τοῦ ἀξιολόγου συγγράμματός του, ὅπως μὴ μεταδίδονται ἐσφαλμέναι γινῶμαι ἐπὶ τοιοῦτου σπουδαίου νομικοῦ ζητήματος.

Χάλακη, τῇ 11 Ἀπριλίου 1901

ΑΠ. ΦΩΤΙΑΔΗΣ

καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς σχολῆς.

ΚΩΔΙΚΕΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΒΕΛΕΓΡΑΔΩΝ

Περιγράψαντες τὸν MB' κώδικα ἐν σελίδι 15—16 τοῦ παρόντος KA' τόμου τῆς Ἀ' Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας, ὑπεσχέθημεν νὰ ἐπανέλθωμεν πρὸς συμπλήρωσιν τῆς περιγραφῆς αὐτοῦ, τοῦθ' ὁπερ πράττοντες ἤδη προστιθέμεθα ὅτι ἡ γραφή τοῦ κώδικος τούτου ἀνήκει εἰς τὸν Ε' ἢ ΣΤ' αἰῶνα. Τὸ κείμενον στερεῖται ἐντελῶς τόνων καὶ πνευμάτων, περιέχει δὲ καὶ πολλὰ ἀμαρτήματα ἰωτακισμού· αἱ λέξεις εἰσὶν ἀδιαχώριστοι· ὁ γραφεὺς παρεδέχθη μόνον τὰ δύο διαιρετικά (τῶν διφθόγγων) σημεῖα· ἐπὶ τῶν λέξεων τῶν ἀπὸ υ καὶ ι ἀρχομένων, οἷον ἰδων ὑμιν καὶ εἰδός τι ἀποστροφῶν ἐπὶ τοῦ τελικοῦ τῶν λέξεων ρ' οἷον (γὰρ'), αἱ δὲ φράσεις ἢ προτάσεις εἰσὶν ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμέναι διὰ τῆς ὑποστιγμῆς (·) ἢ διὰ τῆς στιγμῆς καὶ κόμματος οὕτως (;) μεθ' ὃ ἡ ἀφίνει μικρὸν διάστημα ἄγραφον ἢ μεταβαίνει εἰς νέαν παράγραφον. Τὰ δὲ κεφαλαῖα γράμματά εἰσιν ἐξωγκωμένα ἐπὶ τοῦ περιθωρίου, σχεδὸν ἐν ὅλῃ τῇ παχύτητι αὐτῶν· αἱ συγκοπαὶ τῶν λέξεων εἰσι τοῦ αὐτοῦ συστήματος οἷαι αἱ τοῦ Κώδικος τοῦ Ροσσάνου (Codex Rossanonsis), αἱ δὲ συνδέσεις ἀπαντῶνται μόνον ἐν τοῖς συμπλέγμασι Μου αὐτοῦ. Τὸ κείμενον ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν μικτῶν λεγομένων κειμένων, ἀλλὰ συσχετίζεται τὰ μάλιστα πρὸς τὸ εἶδος τὸ καλούμενον Δυτικόν. Διὸ καὶ παριστᾷ σπουδαίαν παρείσδυσιν τοῦ Ματθ. Κ' 28: υμεῖς ζητεῖτε ἐκ μικροῦ αὐξῆσαι . . . καὶ ἐστὶ σοι τοῦτο χρησιμώτερον» ὁπερ ἰδιάζει τῷ Codex Bezae καὶ τῷ Vetus Itala. Ὁ περιγραφόμενος ἐνταῦθα Βερατινὸς Κώδιξ ἐκ πορφυρᾶς μεμβράνης ὑπὸ τὸ στοιχεῖον Φ (Codex PURPUREUS Φ) τοῦ Βερατίου τῆς Ἀλβανίας, περὶ οὗ ἱκανὰ ἐγράφησαν ἐν τῷ «Περιοδικῷ τῶν ἀρχαιολογικῶν καὶ ἱστορικῶν ἀναμεικτῶν» ἐν Ρώμῃ τῷ 1886 ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς· περιέχει οὐκ ὀλίγας μὲν ἀλλ' ὅλως ἀβλαβεῖς διαφορὰς οἷον ὀρθογραφικὰς ὡς λόγου χάριν ἀντὶ τοῦ υ ἢ τοῦ ι ὁ γράφας ἔθετο τὸ εἰ ἐν πολλοῖς δὲ ἐχρήσατο ἰωτακισμόν, οἷον ἀντὶ τοῦ εἰ ἢ τοῦ η ἔθετο ι καὶ αὕτω καθεξῆς· πᾶσαι δὲ αἱ τοιαῦται διαφοραὶ καθὼς καὶ αἱ εἰς με-

ταθῆσαις λέξεων συνιστάμεναι οὐδόλως ἀφορῶσιν εἰς δογματικὰς διδασκαλίας, ὡς τοῦτο γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ ἐπισυναπτομένου ἐνταῦθα πίνακος λέξεων καὶ περικοπῶν τοῦ ἐν χρήσει ἡμῶν ὄντος ἐν τύπου ἱεροῦ Εὐαγγελίου, καὶ τοῦ ἐνταῦθα περιγραφόμενου ἀρχαίου χειρογράφου ἱεροῦ κώδικος κατ' ἀντιπαράθεσιν τεθειμένων, ἐκ τῶν ὁποίων ὅσαι λέξεις ἢ περικοπαὶ οὐχ εὐρίσκονται μὲν ἐν τῷ ἐντύπῳ κειμένῳ, ὑπάρχουσι δὲ ἐν τῷ χειρογράφῳ τούτῳ κώδικι, ἐτέθησαν ἐντὸς ἀγκυλῶν πρὸς εὐχερῇ εὗρεσιν.

Λέξεων καὶ περικοπῶν ἀντιπαράθεσις κατὰ τὸ ἐν χοῦδει ἐντυπον κείμενον κατὰ τὸν ὑπ' ὀψει

χειρόγραφον κώδικα.

Ματθ.

Η, 14. Εἶδε τὴν πενθεράν αὐτοῦ βεβλημένην καὶ πυρέσσουσαν—[ἰδὼν τὴν πενθεράν αὐτοῦ βεβλημένην (ἐπὶ κλίνης) καὶ πυρεσσουσαν].

Θ, 28. προσῆλθον αὐτῷ οἱ τυφλοὶ καὶ λέγει—[προσῆλθον αὐτῷ οἱ τυφλοὶ (δεσμενοὶ) καὶ λέγει].

Θ, 30. καὶ ἀνεψύχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί—[καὶ (παραχρημα) ἀνεψύχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί].

ΙΑ, 18. ἦλθε γὰρ Ἰωάννης μῆτε ἐσθίων μῆτε πίνων—[ἦλθεν γὰρ Ἰωάννης (ὁ βαπτιστὴς) μῆτε ἐσθίων μῆτε πίνων].

ΙΒ, 18. ὁ ἀγαπητός μου εἰς ὃν εὐδόκησεν—[ὁ ἀγαπητός (μου) εἰς ὃν εὐδοκήσεν].

ΙΒ, 43. ἀκαθάρτον πνεῦμα ἐξῆλθ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου—[ἀκαθάρτον πνεῦμα ἐξῆλθ «εκ» τοῦ ἀνθρώπου].

ΙΓ, 26. ἐφάνη καὶ τὰ ζιζάνια—[εφάνη καὶ (τα) ζιζάνια].

ΙΔ, 23. προσεύξασθαι· ὁψίας δὲ γενομένης—[προσεύξασθαι (σταδίους πολλοὺς «ἀπεχόν» ἀπο τῆς γῆς) ὁψίας].

ΙΔ, 24. ἐναντίος ὁ ἄνεμος. Τετάρτη—[ἐναντίος ὁ ἀνεμος (αὐτοῖς) Τετάρτη].

ΙΣΤ, 7. διελογίζοντο ἐν ἑαυτοῖς λέγοντες—[διελογίζοντο (ἐν ἑαυτοῖς) λεγοντες].

ΙΣΤ, 21. καὶ γραμματέων καὶ ἀποκτανθῆναι—[καὶ γραμματέων (τοῦ λαοῦ) καὶ ἀποκτανθῆναι].

ΙΣΤ, 28. ἀμὴν λέγω ὑμῖν—[ἀμην (ἀμην) λεγὼ ὑμῖν].

ΙΖ, 18. ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐξῆλθεν—[ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ ἰησοῦς (λεγων ἐξῆλθε) καὶ ἐξῆλθεν].

Κ, 6. εὗρεν ἄλλους ἐστῶτας ἀργούς—[εὗρεν ἄλλους ἐστῶτας (ἐν τῇ ἀγορᾷ) ἀργούς].

Κ, 15. οὐκ ἔξεστί μοι ποιῆσαι ὃ θέλω—[οὐκ ἔξεστιν (μοι) ποιῆσαι ὃ θέλω].

ΚΑ, 2. εὐθέως εὐρήσετε—[εὐθεως (εἰσπορευόμενοι) εὐρήσετε].

(ἔπεται συνέχεια)

† Ὁ Ἀγαθείας ΑΝΘΙΜΟΣ

ΕΓΓΡΑΦΑ
ΤΟΥ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΑΡΧΕΙΟΦΥΛΑΚΙΟΥ
ἐκ διδόντος

Ἰωακείμ Φοροπούλου
μυτροπολίτου Μελενίκου

Πηγαί τῆς ἱστορίας τῆς ἰδρύσεως, συντηρήσεως
καὶ διοικήσεως τῶν Σχολῶν τοῦ Γένους ἐν
Κωνσταντινουπόλει καὶ ταῖς ἐπαρχίαις
τοῦ οἰκουμένου Ὁρόνου*.

Ἀριθ. 32.

Ἑλληνικὴ Σχολὴ Ἀθηνηζάνης.

Ἰσορ καὶ ἀπαράλλακτον τοῦ ἤδη ἐκδοθέντος πα-
τριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ σιγ. λ. λ. ὁδους γράμμα-
τος περὶ τῆς κατὰ Πελοπόννησον ἐκείσε σχολῆς
νεωστὶ ἀνοικοδομηθείσης ἐν Ἀθηνηζάνῃ.

Θεοδόδιος ἐλὲφ Θεοῦ κτλ

Ἐπειδὴ τοιγαροῦν ὡς ἔ-
γνωμεν ἤδη καὶ ἐβεβαιώθημεν ἐν τῇ κατὰ τὴν Πελο-
πόννησον ἀρχιεπισκοπῇ καὶ χώρῃ Ἀθηνηζάνῃ, μὴ οὐ-
σης πρότερον σχολῆς ἐλληνικῶν μαθημάτων, θέλω κι-
νηθέντες ζήλῳ οἱ ἐκ τῆς αὐτῆς χώρας ὁρμώμενοι, δύν-
ουσι οὗτοι ὁσιώτατοι μοναχοί, ὅ τε Γεράσιμος καὶ Ἀγά-
πιος ὡς τῶν τῆς παιδείας καλῶν ἱκανῶς γεγευμένοι,
καὶ ἅμα πρὸς εὐκοσμίαν καὶ ὠφέλειαν ἀπιδόντες τῶν
πατριωτῶν αὐτοῖς χριστιανῶν, ναὶ δὴ καὶ τῇ ἐνεγκα-
μένη τούτοις καρπὸς τῶν ὧν κατεβύλοντο περὶ παι-
δείας πόνων προσενεγκεῖν εὐγνωμόνως σπουδάζαντες,
ἔγνωσαν συστήσασθαι φροντιστήριον τῶν ἐλληνικῶν
μαθημάτων εἰς γύμνασιν τῶν ἐν αὐτῇ νέων προκοπῇ
τε καὶ ἐπίδοσιν· καὶ δὴ δι' ἰδίων μόχθων καὶ ἀναλω-
μάτων οἰκίαν ἀνοικοδομησάμενοι πρὸς οἰκισιν διδα-
σκάλων ἅμα καὶ μαθητῶν ἀποχρῶσαν κατὰ τὴν αὐτὴν
χώραν Ἀθηνηζάναν ἐν τῇ περιβόλῃ τοῦ ἐκείσε ναοῦ
τιμωμένου ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας μάρτυρος Κυριακῆς,
ἀνεδέξαντο προθύμως τὸ τῆς διδασκαλίας ἔργον κα-
τοὺς ἔρωτι προσφοιτῶντας παιδείας ὑποδεχόμενοι τὰ
ἐγκύκλια τῶν μαθημάτων ἐπιμελῶς διδάσκουσι καὶ
παιδεύουσιν. Ἐνθὲν τοι συνέρρευσαν ἐς δεῦρο μαθηταὶ
περίπου τούτοις τεσσαρῶντα φιλοπόνως ἐγκείμενοι τοῖς
μαθήμασιν, ὥστε καὶ ἐλπίδας ὑποφαίνεσθαι χρηστάς,
Θεοῦ συναίρομένου, οὐ μικρὰν προσγενέσθαι καὶ τοῦ-
του ὠφέλειαν. Οὕτω γοῦν εὐοδωθέντος σὺν Θεῷ τοῦ
κοινωφελοῦς τούτου ἔργου, πρόνοιαν ποιούμενοι οἱ
ρηθέντες δὺν μοναχοὶ εἰς διαμονὴν αὐτοῦ καὶ τὸ βέ-
βαιον αὐτῷ ἐκ παντὸς τρόπου μηχανώμενοι προσδρα-
μόντες τῇ προνοίᾳ καὶ κηδεμονίᾳ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ

Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας ἀνέθεντο εἰς αὐτὸ φρον-
τιστήριον ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ καθ' ἡμᾶς ἁγίω-
τάτου, ἀποστολικοῦ, πατριαρχικοῦ καὶ Οἰκουμενικοῦ
Θρόνου, καὶ ἐδεήθησαν θερμῶς ἀντιλαβέσθαι τούτου
διὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἰσχύος, μήπω τὸ πάγιον
ἐσχηκότος καὶ τῷ χρόνῳ παραπέμψαι ἀδιελώθητον
ἀνώτερον τε πάσης ἐπηρεῖας καὶ χειρῶν ἀδίκων ὑπέρ-
τερον, ὥστε μετὰ τὴν τελευταίαν ἐκατέρων τούτων
μηδεμίαν ἔχειν μετοχὴν τοὺς συγγενεῖς αὐτῶν μηδ'
ἀντιποιήσασθαι τούτου δύνασθαι, διαμένειν δ' ἐς αἰ-
τὸ αὐτὸ φροντιστήριον καὶ εἶναι καὶ λέγεσθαι τῆς
κοινότητος τῆς ρηθείσης χώρας Ἀθηνηζάνης πρὸς
κοινὴν τῶν ἐκείσε χριστιανῶν ὠφέλειαν. Ὅθεν εὐμε-
νῶς ἀποδεξάμενοι τὴν θερμὴν αὐτῶν αἵτησιν καὶ ἐπαι-
νέσαντες τὸν τοιοῦτον ἔνθεον αὐτῶν ζήλον, ἔγνωμεν
κοινῇ συνοδικῇ διαγνώσει ἐπισυστήσασθαι τοῦτο διὰ
πατριαρχικοῦ συνοδικοῦ ἡμῶν γράμματος. Καὶ δὴ
γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ
ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν ἁ-
γίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλει-
τουργῶν, ἵνα τὸ νεωστὶ συγκροτηθὲν εἰρημένον φρον-
τιστήριον τῶν ἐλληνικῶν μαθημάτων καὶ ἀρτίως ἀνοι-
κοδομηθὲν ὑπὸ τῶν εἰρημένων δύν ὁσιωτάτων μονα-
χῶν τοῦ τε Γερασίου καὶ Ἀγαπίου ἐν τῇ περιβόλῃ
τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Κυριακῆς κατὰ χώραν Ἀθηνηζά-
ναν, ὑπάρχῃ καὶ λέγηται διὰ παντὸς σχολεῖον τῆς
αὐτῆς χώρας Ἀθηνηζάνης εἰς γύμνασιν καὶ παιδείαν
τῶν ἐν αὐτῇ εὐσεβῶν παίδων, ναὶ δὴ καὶ τῶν ἄλλω-
χόθεν ἔρωτι παιδείας προσφοιτῶντων· καὶ ἐν ὅσῳ μὲν
περίεστιν ἐκάτερος τούτων τῶν μοναχῶν, ἔχῃ προ-
στασθαι τῆς αὐτῆς σχολῆς ἐπιμελῶς καὶ φροντίζειν
τῆς συστάσεως καὶ βελτιώσεως αὐτοῦ, θανόντων δὲ
μηδεμίαν ἔχωσι μετοχὴν ἐν αὐτῷ οὔτε συγγενεῖς καὶ
κληρονόμοι αὐτῶν, οὔτε μὴν ὁ κατὰ τόπον ἀρχιε-
ρεὺς ἐπ' οὐδεμιᾷ προφάσει, ἀλλὰ διαμένη κτήμα
τῆς κοινότητος τῆς ρηθείσης χώρας Ἀθηνηζάνης,
τὴν ἀναφορὰν ἔχον πρὸς τὸν καθ' ἡμᾶς ἁγιώτατον
τούτον ἀποστολικὸν πατριαρχικὸν καὶ Οἰκουμενικὸν
Θρόνον, ἀλλὰ δὴ καὶ ἅπερ ἂν προσκλήσῃται κτήματα
καὶ ἀφιέρωματα τὸ αὐτὸ σχολεῖον, ὑπάρχωσι καὶ κεί-
να ἀναφαίρετα καὶ ἀναπόσπαστα πρὸς διακυβέρνησιν
καὶ σύστασιν αὐτοῦ, ἐφ' οἷς ἔχωσι καθίστασθαι καὶ
ἐπίτροποι ἐκ τῶν χρησίμων προεστώτων καὶ γερόν-
των τῆς αὐτῆς χώρας καὶ συμφροντίζειν μετὰ τῶν
αὐτῶν δύν ὁσιωτάτων μοναχῶν τῆς συστάσεως καὶ
αὐξήσεως αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων ποιέσθαι
πρόνοιαν ὅσα πρὸς σύστασιν ἀφορᾷ τοῦ αὐτοῦ scho-
λείου, ὅπερ διαμένον ἐλεύθερον καὶ ἀνεπηρέαστον
παρὰ τε τοῦ κατὰ τόπον ἀρχιερέως καὶ παρὰ παντὸς
ἄλλου προσώπου, ἔχῃ ἐς αἰὶ τὴν ἀναφορὰν εἰς τὴν
καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίαν. Ὅστις
δ' ἂν καὶ ὁποῖος τῶν ἀπάντων ἐθελοντικῶς τολμήσῃ
διασεῖσαι τὰ περὶ τοῦ σχολείου τούτου καὶ προξενῇ-

* Συνέχεια ἀπὸ σελ. 121—123.

σαι κώλυμά τι καὶ ἐμπόδιον εἰς τὴν ἐν αὐτῷ διδασκαλίαν καὶ τὴν ἐλπίζομένην κοινὴν τῶν χριστιανῶν ὠφέλειαν, ὁ τοιοῦτος ὡς μισόκαλος καὶ μισάδελφος ἀφωρισμένος εἶη παρὰ τῆς μακαρίας καὶ ζωοποιῦ καὶ ἀδικοκρίτου καὶ ὁμοουσίου Τριάδος τοῦ ἐνὸς τῇ φύσει ἁγίου Θεοῦ, κατηραμένος καὶ ἀσυγχώρητος καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτος καὶ τυμπανικός καὶ πάσαις ταῖς πατριαρχικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀρχαῖς ὑπεύθυνος καὶ ἔνοχος τῷ πυρὶ τῆς γεέννης. Ὅθεν εἰς τὴν περὶ τοῦτου ἐνδειξὴν καὶ ἀσφάλειαν ἐγένετο τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν συνοδικὸν βεβαιωτήριον ἐν μεμβράναις γράμμα κατὰστρωθὲν καὶ τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ ἐπεβραβεύθη τῇ νεωστὶ οἰκοδομηθείσῃ σχολῇ ἑλληνικῶν μαθημάτων κατὰ τὴν χώραν Δημητρίζαν ἐν τῇ περιβόλῳ τοῦ ἐκεῖσε ναοῦ τιμωμένου ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Κυριακῆς.

Ἐν ἔτει αψξθ' κατὰ μῆνα Μάϊον Ἐπινεμήσεως β'.

† Θεοδόσιος ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

† Ὁ Νικομηδείας Νικηφόρος, — † ὁ Νικαίας Ἀρθίμος, — † ὁ Χαλκηδόνας Ἰωαννίκιος, — † ὁ Δέρκων Διορβίος, — † ὁ Τυρνόβου Παρθένιος, — † ὁ Προβασ Μελέτιος, — † ὁ Κρήτης Γεράσιμος, — † ὁ Φιλιππουπόλεως Σαμουήλ, — † ὁ Σεργίου Ἀγάπιος, — † ὁ Μελετίου Λεόντιος, — † ὁ Μεσημβρίας Μακάριος, — † ὁ Δρύστρας Παρθένιος, — † ὁ Βιζύης Γεράσιμος, — † ὁ Γάρου καὶ Χώρας Προκόπιος, — † ὁ Ἀγαθουπόλεως Νεόφυτος, — † ὁ Τριπολιτζᾶς Ἀρθίμος.

ΣΗΜ. Ἐκ τοῦ Ε' πατριαρχ. κώδικος σελ. 314.

ΙΕΡΟΝ ΚΗΡΥΓΜΑ

ΛΟΓΟΣ ΗΘΙΚΟΣ

εἰς τὴν Α' Κυριακὴν τῆς Μεγ. Τεσσαρακοστῆς, ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ Πατριαρχικῷ ναῷ ὑπὸ τοῦ καθ' ὁγήνου τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, Ἀρχιμανδρίτου Εἰρηναίου*.

Ἀπὸ τῶν ὑψηλῶν βράχων καταπίπτει κοχλάζων μετὰ φοβεροῦ πατάγου μέγας καταρράκτης· ἐπὶ πετρώδους κοίτης ἐν μέσῳ δρυμῶν τρέχει ὀρεῖνός χειμαρρός· ἐπὶ ἀπείρου ἐκτάσεως διατρέχει ἡσύχως καὶ μεγαλοπρεπῶς βαθύρρους ποταμός· ἐπὶ εὐκνήθους λειμῶνος διαρρέει μόλις διακρινόμενος ταπεινὸς ρυαξ. πάντα ταῦτα τὰ ὑγρὰ στοιχεῖα, ὅπου γῆς καὶ ἀν εὐρίσκωνται, ἀφοῦ διαθρέψωσι, ποτίσωσι, δροτίσωσι

* Συνέχεια ἀπὸ σελ. 148—150.

πάντα τὰ ζῶντα καὶ κινούμενα ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ λάβωσιν οὕτως ἐνεργὸν μέρος ἐν τῷ καθόλου ἔργῳ τῆς φύσεως, καὶ προαχθῶσιν αὐτὸ ἀκολουθῶς διὰ ταύτης ἡ ἐκείνης τῆς ὁδοῦ, ἐκβάλλουσιν ἐπὶ τέλους εἰς τὸ καθολικὸν ἐνδιαίτημα τῶν ὑδάτων, εἰς τὴν θάλασσαν ἢ τὸν ὠκεανόν, τοῦ ὁποῦ οὗ σκοπὸς ἐπίσης εἶνε καθολικός, ἐπίσης εὐεργετικός, ἐπίσης συντηρητικός τῆς ζωῆς ἐπὶ τοῦ κόσμου, ἐπίσης ὑπηρετικός τῆς φύσεως.

Ἐὰν στρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἀπὸ τῶν ὑδάτων εἰς τὸ βασιλεῖον τῶν πτηνῶν θὰ παρατηρήσωμεν τὸν αὐτὸν νόμον τῆς ἀλληλοβοηθείας καὶ τῆς συνεργασίας· ὅταν τὰ μικρὰ καὶ ἀσθενῆ πτηνὰ βλέπωσιν ἐπερχομένους τὸν γύπα καὶ τὸν ἰέρακα, συνέρχονται πάντα ὁμοῦ καὶ ἀμοιβαίως βοηθούμενα κατορθοῦσιν, ἵνα ἀποδιώξωσι τὸν ἐχθρόν, ὅστις εὐρίσκων κατ' ἰδίαν ἕκαστον αὐτῶν εὐκόλως κατασπαράσσει. Ἀλλ' ἄρα γὰρ τὸν αὐτὸν τῆς ἀλληλοβοηθείας νόμον δὲν ἀποκαλύπτωμεν καθ' ἑκάστην καὶ μεταξὺ τῶν λοιπῶν ἀλόγων ζώων;

Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν πᾶν τὸ ζῶν ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς κόσμῳ ἐμπανιζόμενον, ἀναπτυσσόμενον, εὐρυνόμενον, ἐπεκτεινόμενον ζῇ οὐχὶ μόνον χάριν ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ χάριν τῶν λοιπῶν ὄντων. Τί δέ, μόνος ὁ ἄνθρωπος, τὸ λογικὸν τοῦτο ὄν, ὁ στέφανος οὗτος τῆς δημιουργίας, ὁ διὰ τῶν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν αὐτοῦ τελειοτήτων ἱστάμενος ἀνωτέρω πάντων τῶν ἐπιγείων δημιουργημάτων, μόνος, λέγω, οὗτος ὀφείλει νὰ ἐκκλίνη ἀπὸ τῆς κανονικῆς καὶ ἀρετῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ζωῆς, τὴν ὁποῖαν τόσον πιστῶς ἀκολουθεῖ ἡ ἄλογος φύσις; Μόνος ἄρα γὰρ ὁ ἄνθρωπος, ὁ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ πλασθεὶς, ὀφείλει νὰ καταπατῇ ἐκεῖνον τὸν καθολικὸν τῆς ἀλληλοβοηθείας νόμον τῶν ὄντων, εἰς τὸν ὁποῖον τόσον προθύμως ὑποτάσσεται πᾶν τὸ ἐν τῷ κύκλῳ τῆς δημιουργίας; Ὅχι· μυριάκις ὅχι· διότι διὰ τῆς ἀποκλειστικῆς καὶ ἐγωιστικῆς μερίμνης μόνον περὶ ἡμῶν αὐτῶν, διὰ τοῦ περιορισμοῦ ἐν τῷ στενῷ κύκλῳ τῆς αἰσθητικότητος καὶ τοῦ ἀτομισμού δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἐκδηλωθῇ ἡ ἀληθὴς ζωὴ τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, δὲν δύναται νὰ ἀναπτυχθῇ ὁ ἄνθρωπος, δὲν δύναται νὰ εὐημερῇ ἡ κοινωνία· ἡ ἡμετέρα ψυχὴ πρὸς κανονικὴν αὐτῆς ἀνάπτυξιν, πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἐπὶ γῆς ἔργου αὐτῆς ὀφείλει οὕτως εἰπεῖν νὰ εὐρυνθῇ, νὰ ἐπεκταθῇ, νὰ ἐπενεργήσῃ εὐεργετικῶς ἐπὶ τῶν περικυκλούντων αὐτήν.

Ἡ εὐρύνορτα δὲ καὶ ἐπεκτείνουσα ἀρχὴ διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν εἶνε ἡ ἀγάπη, ἥτις καὶ μόνη δύναται νὰ ἀνυψώσῃ καὶ ἐνώσῃ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν μετὰ τοῦ αἰωνίου προτύπου αὐτῆς, τοῦ Θεοῦ, ὅστις κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην «ἀγάπη ἐστίν» (Α. Ἰω. 4, 16). Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν τῆς Αὐτοαγάπης, τοῦ

Θεοῦ, διὰ τοῦτο δι' ἀγάπης ἀγνῆς καὶ οὐρανίου ὀφείλει, ἵνα περιβάλλῃ ἅπαντα τὸν βίον αὐτοῦ. Ζωὴ καὶ ἀγάπη ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν εἶνε ἐννοιαὶ ταυτόσημοι. Ἡ ἀληθὴς τῆς ψυχῆς ζωὴ κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν θεοφόρων Πατέρων καὶ τὴν γνώμην τῶν ὑγιῶς φιλοσοφούντων συνίσταται ἐν τῇ μετὰ τοῦ Θεοῦ κοινωνίᾳ· ἐπειδὴ δὲ Θεός ἐστίν ἡ ἀγνωστὴ ἀγάπη, διὰ τοῦτο ἡ ἀληθὴς ζωὴ τῆς ψυχῆς δύναται νὰ ὑπάρξῃ μόνον ἐν τῇ ἀγάπῃ. Οὗτος δὲ εἶνε ὁ λόγος, δι' ὃν καὶ ὁ Σωτὴρ ἡμῶν ἅπαντα τὸν νόμον καὶ τοὺς προφῆτας συνεκεφαλάλωσεν ἐν τῇ ἀγάπῃ (Λουκ. 10, 27), δικαίως ἄρα ὁ Ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν ὀνομάζει αὐτὴν «πλήρωμα νόμου» (Ρωμ. 12, 10). Τὴν ἐντολὴν ταύτην ἐτήρησεν ἀκριβέστατα πρῶτος ὁ Κύριος ἡμῶν, γενόμενος τύπος καὶ ὑπογραμμὸς, ὅπως ἐπακολουθήσωμεν τοῖς ἔχουσιν αὐτοῦ (Α. Πέτρ. 2, 21). Καθὼς δὲ ἐτήρησε καὶ ἐπλήρωσεν ἀνελλιπῶς τὴν ἀρετὴν ταύτην, τοιοῦτοτρόπως ἀπαιτεῖ καὶ παρ' ἡμῶν τὴν πλήρη τήρησιν καὶ ἐφαρμογὴν αὐτῆς λέγων ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἐγὼ ἠγάπησα ὑμᾶς», (Ἰωάν. 13, 34) καὶ «ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε πρὸς ἀλλήλους» (13, 35).

Οἱ θεοὶ Ἀπόστολοι ἔχοντες τοιοῦτον ἀγάπης πρότυπον καὶ τοιαύτας περὶ τῆς ἀρετῆς ταύτης συστάσεις λαβόντες παρὰ τοῦ Θεοῦ αὐτῶν διδασκάλου οὐ μόνον ἐνεκολληθήσαν καὶ ἐνεσάρκωσαν ἐν τῷ προσώπῳ αὐτῶν τὸ ἀσφαλές τοῦτο τῶν γνησίων μαθητῶν τοῦ Ἑσταυρωμένου γινώρισμα, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἔθηκαν ὡς βᾶσιν τοῦ σωτηρίου αὐτῶν κηρύγματος. Ἐντεῦθεν ὁ μὲν μαθητὴς τῆς ἀγάπης Ἰωάννης ἐβροντοφῶναι ἐκάστοτε ἐν τοῖς κηρύγμασιν αὐτοῦ «ἀγαπήτοὶ ἀγαπῶμεν ἀλλήλους» (Α. Ἰω. 4, 7), ὁ Κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων «ἐκ καθαρᾶς καρδίας ἀλλήλους ἀγαπήσατε ἐκτενῶς» (Α. Πέτρ. 1, 22), ὁ δὲ ὑπὲρ πάντας ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου κοπιήσας Παῦλος «ἡ ἀγάπη ἀνυπόκριτος· ἀποστρυφόντες τὸ τὸ πονηρόν, κολλώμενοι τῷ ἀγαθῷ» (Ρωμ. 12, 9). Ἰδοὺ καὶ ἡ διδασκαλία τῶν πρώτων κηρύκων τοῦ Εὐαγγελίου τῆς χάριτος, ἥτις ἀμέσως ἐν αὐτῇ τῇ ἐν Ἱεροσολύμοις σχηματισθείσῃ πρώτῃ χριστιανικῇ κοινότητι παρήγαγε τοὺς πρωτοφανεῖς ἐπὶ τοῦ πλανήτου τούτου καὶ σωτηρίου αὐτῆς καρποὺς καταστήσασα «τὴν καρδίαν καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ πλήθους τῶν πιστευόντων, κατὰ τὸν ἱερὸν ἱστορικόν, μίαν· καὶ οὐδὲ εἰς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς τὰ πάντα κοινὰ» (Πραξ. 4, 32).

Ἡ ἀγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία πιστὴ φύλαξ τῆς Κυριακῆς καὶ Ἀποστολικῆς ταύτης διδασκαλίας ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς θεμελιώσεως αὐτῆς μέχρι τῆς σήμερον καθ' ἐκάστην διὰ τῶν λειτουργῶν αὐτῆς

ἐπαναλαμβάνει πρὸς πάντας ἡμᾶς τὸ «ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους».

Ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη ἀπετέλει τὸ ἔξοχον καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἐθνικῶν θαυμαζόμενον γινώρισμα τῶν χριστιανῶν τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων. Τὸ ὄνομα τοῦ ἀδελφοῦ, τὸ ὅποιον ἐν τῷ μέσῳ τῶν φρικωδῶν καὶ σκληροτάτων ἐκείνων διωγμῶν οἱ μακάριοι ἐκείνοι ὁπαδοὶ τοῦ Ἑσταυρωμένου ἀπέδιδον ἀλλήλους δὲν ἦτο, ὅπως ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις δυστυχῶς κατέστη, ἀπλοῦς τίτλος, κενὸς περιεχομένου. Ὁ ἀδελφικὸς ἀσπασμὸς ὁ διδόμενος ἐκάστῳ εὐθὺς μετὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα· ὁ ἀσπασμὸς, τὸν ὅποιον ἐδίδον ἀλλήλους οἱ Χριστιανοὶ πρὶν ἢ προσέλθωσιν εἰς κοινωνίαν τῶν ἀχράντων μυστηρίων δὲν ἦτο ἀπλοῦς τύπος, ἀλλὰ ζωηρὰ ἔκφρασις τῶν κατακλυζόντων τὴν καρδίαν ἐκάστου ἀδελφικῶν αἰσθημάτων. Μέγαν θαυμασμόν προὔξεναι εἰς τοὺς ἐθνικοὺς νὰ βλέπωσι χριστιανοὺς ἐκ διαφορῶν καὶ λίαν ἀπομεμακρυσμένων ἀπ' ἀλλήλων χωρῶν, πάσης τάξεως καὶ ἡλικίας στενώτατα μετ' ἀλλήλων νὰ συνδέωνται διὰ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης. Ὁ στενὸς δ' οὗτος σύνδεσμος πολλάκις ἐχρησίμευεν, ὡς τὸ ἰσχυρότερον μέσον τῆς ἐξαπλώσεως τοῦ χριστιανισμοῦ.

Ἡ φροντίς περὶ τῆς θεραπείας καὶ περιποιήσεως τῶν ξένων, πτωχῶν, ἀσθενῶν, γερόντων, χηρῶν, ὀρφανῶν καὶ τῶν ὑπὲρ τῆς πίστεως ἐν ταῖς φυλακαῖς κατεχομένων ἐθεωρεῖτο ὡς καθήκον εἰς πάντας ἐν γένει τοὺς χριστιανοὺς ἐπιβαλλόμενον. Ἐντεῦθεν δὲ, ὡς ἀναφέρει ὁ ἅγιος Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς, ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς συνάξεσιν ἐγίνοντο συλλογαὶ ἐκουσίων συνεισφορῶν, δι' ὧν ἀγοράζοντες τὰ ἐπιτήδεια οἱ πρεσβύτεροι καὶ ἐπίσκοποι τῶν πρᾶκτικῶν διένεμον αὐτὰ εἰς τοὺς χρεῖαν ἔχοντας. Ἀλλ' ἡ ἐνεργὸς ἀδελφικὴ ἀγάπη ἐκάστης χριστιανικῆς κοινότητος ἦδη ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν χρόνων δὲν περιωρίζετο μόνον εἰς τοὺς ἐντὸς αὐτῆς συμπεριλαμβανομένους, ἀλλ' ἐξηπλοῦτο καὶ εἰς τὰς χρεῖας τῶν μακρὰν εὐρισκομένων ὁμοδόξων κοινοτήτων, πολλάκις δὲ καὶ τῶν ἐθνικῶν.

Ἐν καιρῷ μέλιστα θεομηνιῶν καὶ καθολικῶν συμφορῶν ἐν ταῖς μεγάλας πόλεσι, ταῖς κατοικουμέναις ἐξ Ἰσου ὑπὸ τε ἐθνικῶν καὶ χριστιανῶν, ἐγίνετο κατάδηλος ἡ διαφορὰ τῆς τῶν πρώτων σκληροκαρδίας καὶ ἀδιανοίας ἀπὸ τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης, προθυμίας καὶ ἀνεξικακίας τῶν χριστιανῶν. Ἐν καὶ μόνον ἱστορικὸν γεγονὸς ἀρκεῖ, φρονούμεν, πρὸς μαρτυρίαν τῶν λεγομένων.

Ὅτε τῷ 252 φοβερά καὶ μείζων πάσης περιγραφῆς ἐνέσκηψεν ἐν πρωτεύουσῃ τῆς βορείου Ἀφρικῆς πόλει Καρχηδόνι ἡ λοιμικὴ νόσος ἀμέσως μετὰ τὸν σκληρὸν κατὰ τῶν χριστιανῶν ἐπὶ Δεκίου διωγμόν, ὁ ἐξ αὐτῆς φόβος ἐξέπληξε καὶ ἐτάραξε τὰ πνεύματα πάντων. Πάντες οἱ δυνάμενοι ἐγκατελίμ-

πικρόν τὴν ἐστίαν τῆς βροτολογίου νόσου, οἱ δὲ ὑπ' αὐτῆς προσβαλλόμενοι ἔκειντο νεκροὶ καὶ ἡμιθανεῖς ἐν ταῖς ἀγυιαῖς· ὁ φόβος τοῦ μολυσμοῦ ἀπεμάκρυνε πᾶσαν τῶν νοσούντων περιποίησιν, ὡς καὶ πᾶσαν περὶ τοῦ ἐνταφιασμοῦ τῶν νεκρῶν φροντίδα· τὰ δὲ νεκρά καὶ σεσηπότα σώματα ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἔξω ἔκθετα ἐμόλυνον τὸν ἀέρα καὶ καθίστων τὴν συμφορὰν ἔτι τρομερωτέραν. Τίς ἔσωσε κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην τὴν ἄλλοτε ἰσχυρὰν ἀντίπαλον τῆς κοσμοκρατείας Ρώμης; Τίς προέλαβε τὴν παντελεῖα κατὰστροφὴν τῆς ἐμπορικωτάτης ταύτης Φοινικικῆς πόλεως, τῆς νύμφης τῆς Μεσογείου, τῆς πατρίδος τῶν Μεγάλων Ἀφρικανῶν πατέρων; Μήπως αἱ λεγεῶνες τῆς Ρώμης; Μήπως τὸ πλῆθος τῶν ἐθνικῶν; Μήπως ἡ προστασία τῶν κωφῶν, ἀλάλων καὶ ἀψύχων αὐτῶν εἰδώλων; Οὐχί, ἀγαπητοί· ἀλλὰ μόνον τὸ περὶ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης κήρυγμα τοῦ ἱεροῦ Κυπριανοῦ. Ὁ ἀληθὴς οὗτος κατὰ Χριστὸν ποιμὴν βλέπων καθ' ἐκάστην τὸ κακὸν ἐπιτεινόμενον, συγκαλέσας τὸ λογικὸν αὐτοῦ ποίμνιον εἰς κοινὴν συνάθροισιν εἶπεν: «Ἐάν εὐεργετῶμεν μόνον τοὺς ἡμετέρους, οὐδὲν τι ποιοῦμεν πλέον τῶν τελωνῶν καὶ τῶν ἐθνικῶν· εἰ δὲ ἐσμέν τέκνα Θεοῦ, ὅστις φωτίζει καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους· ὅστις παρέχει τὰ χάρισματα καὶ τὰς εὐλογίας οὐχὶ μόνον τοῖς ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῖς μακρὰν αὐτοῦ οὐσι κατὰ τὸ φρόνημα, ὀφείλομεν νὰ δείξωμεν τοῦτο διὰ τῶν ἔργων, σπουδάζοντες νὰ γίνωμεν τέλει, ὡς ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ Οὐράνιος, εὐλογοῦντες τοὺς καταρρωμένους ἡμᾶς καὶ εὐεργετοῦντες τοὺς διώκοντας ἡμᾶς» (S. Cypriani de mortalitate). Ἡ προτροπὴ αὕτη τοῦ μεγάλου τούτου Ἀφρικανοῦ ἐπισκόπου, οὕτω ἀπαύγασμα τῆς ὄντως χριστιανικῆς αὐτοῦ ψυχῆς ἐπέφερεν ἀμέσως τὰ λαμπρότερα τῶν ἀποτελεσμάτων. Καθ' ὅσον οἱ Χριστιανοὶ εὐθὺς διένειμαν πρὸς ἀλλήλους τὰ κοινὰ τῆς ἀγάπης ἔργα· καὶ ἄλλοι μὲν ἐξ αὐτῶν κατέβησαν προθύμως ἀδράς χρηματικὰς ποσότητας, ἄλλοι ἀφιέρωσαν ἑαυτοὺς εἰς τὴν θεραπείαν τῶν ἀσθενῶν, ἄλλοι εἰς τὸν ἐνταφιασμόν τῶν σηπομένων σωμάτων καὶ ἄλλοι εἰς ἕτερα ἀναγκαιοῦντα φιλάνθρωπα ἔργα. Καὶ λοιπὸν μόλις ὁ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης ἥλιος ἀνέτειλε καὶ παρρηθὺς ὁ φόβος τοῦ θανάτου ἐξηφανίσθη, αἱ δέουσαι περιποιήσεις ἐπεδαφιλεύθησαν ἀδιακρίτως εἰς τε τοὺς πιστοὺς καὶ ἀπίστους, τὰ σώματα τῶν νεκρῶν ἐνεταφιάσθησαν, αἱ ὁδοὶ ἐκενώθησαν, τὸ μολυσμα κατεπολεμήθη, ἡ νόσος ἐξηφανίσθη.

Ἄλλ' ἀφοῦ τόσον εὐεργετικὴ δι' ἡμᾶς ἐν γένει τὴν ἀνθρωπότητα εἶνε ἡ θεοδίδακτος αὕτη ἐντολή, διατί σήμερον καὶ ἡμεῖς δὲν ἐνστερνιζόμεθα ταύτην; διατί διὰ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης δὲν φροντίζομεν, ὅπως ἀπκλιζώμεν τὰς κοινότητας ἡμῶν ἀπὸ τῶν καταχμαστιζόντων αὐτάς κκκων; δι' οὐδὲν

βεβαίως ἄλλο, παρὰ διότι ἐν οἷς εὐρισκόμεθα σήμερον ἡθικῇ καταστάσει ἐν τῷ στενῷ κύκλῳ τῆς αἰσθητικότητος καὶ τοῦ ἄτομισμού, ἐν ᾧ κυλιόμεθα, τὰ πάντα σύρουν ἡμᾶς πρὸς τὴν ὕλην, τὰ πάντα δεσμεύουσιν ἡμᾶς πρὸς τὴν γῆν, τὰ πάντα τείνουσιν, ὅπως ἐκριζώσωσιν ἀπὸ τῆς καρδίας ἡμῶν τὸ θεοφύτευτον δένδρον τῆς ἀγάπης· ταύτης δὲ ἐκριζώσεως, κατὰ φυσικὴν ἀνάγκην θὰ βλαστήσῃ πανταχοῦ τὰ πάθη καὶ αἱ παρανομίαι ὡς ἄλλαι ἀκανθαὶ καὶ τρίβολοι.

Ἐπιθυμοῦντες, χριστιανέ, εἰλικρινῶς ἵνα ἔλθῃ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ κόσμῳ, ὡς καθ' ἐκάστην προσευχόμενος ἐπαναλαμβάνεις· θέλεις, ἵνα μὴ διὰ σὲ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλασημῇται ἐν τοῖς ἔθνεσιν; «ἀγάπησον τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν». Ἀγάπησον ἐν αὐτῷ ἐκείνας τὰς θεοειδεῖς τελειότητας, δι' ὧν εἶνε ἐστολισμένη ἡ ἀθάνατος αὐτοῦ ψυχὴ, καὶ κατὰ τὸ δυνατόν προσπάθησον ἵνα συνεργῇς εἰς τὴν κανονικὴν ἀνάπτυξιν καὶ διεύθυνσιν αὐτῶν πρὸς τὰ ἄνω, πρὸς τὸν Θεόν. Ἀγάπησον ἐν τῷ πλησίον τὸν ζητοῦντα τὴν τελειοτάτην ἀλήθειαν νοῦν, καὶ κατὰ τὸ δυνατόν σοι τρέφε αὐτόν διὰ τῆς στερεᾶς τροφῆς τῶν ὑγιῶν ἐννοιῶν καὶ χριστιανικῶν σκέψεων, χειραγωγῶν οὕτως αὐτόν πρὸς τὴν πηγὴν τῆς ἀληθείας, τὸν Θεόν. Ἀγάπησον ἐν αὐτῷ τὴν διψῶσαν εὐδαιμονίαν καὶ μακαριότητα καρδίαν, καί, ἐφ' ὅσον δύνασαι, οὐ μόνον περιφρούρει αὐτὴν ἀπὸ τῶν καταστρεπτικῶν πνοῶν τῶν ἐπιγείων ἡδονῶν καὶ αἰσθητικῶν ἀπολαύσεων, ἀλλὰ καὶ καλλιέργει ἐν αὐτῇ πᾶν εὐγενές καὶ ἀγαθὸν αἶσθημα, παρσκειάζων οὕτως αὐτὴν πρὸς τὴν πνευματικωτέραν ἀπόλαυσιν καὶ εὐδαιμονίαν ἐν τῇ μετὰ τοῦ Θεοῦ κοινωνίᾳ. Ἀγάπη ἐν αὐτῷ τὸ ἀνεκτίμητον δῶρον τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, τὴν ἐλευθερίαν, καὶ κατὰ τὸ δυνατόν βοήθει αὐτόν διὰ πάντων τῶν δυνατῶν σοι μέσων ἐν τῷ ἡθικῷ ἀγῶνι, ὅπως καταπύξῃ τὰς σωματικὰς ἐπιθυμίας κατὰσπῇ τοιοῦτος, ὥστε ἐλευθέρῃ βουλήσῃ νὰ προτιμᾷ τὸ ἀγαθὸν καὶ διακκῶς ἐπιθυμῇ τὴν ἐνωσιν μετὰ τῆς Αἰωνίου Πηγῆς παντός ἀγαθοῦ, τοῦ Θεοῦ. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ἀγάπα ἐν αὐτῷ τὴν καθ' ὁμοίωσιν θείαν πλασθεῖσαν ψυχὴν, ἥτις, ὅπως καὶ ἡ σὴ, εἶνε μὲν προωρισμένη διὰ τὴν αἰώνιον ζωὴν, ὀφείλει ὅμως, ὅπως παρσκειυζέται διὰ τὴν μακαρίαν ἐκείνην κατὰστασιν διεξάγουσα καθ' ἅπαντα τὸν χρόνον τῆς ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης διαμονῆς αὐτῆς λυσσώδη πάλην κατὰ τῶν τριῶν τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐχθρῶν, τῆς σαρκὸς, τοῦ κόσμου καὶ τοῦ διαβόλου.

Ἰδοὺ ὅποια τις εἶνε ἡ καθαρὰ, ἡ ἀληθὴς, ἡ οὐράνιος, ἡ εὐαγγελικὴ καὶ σωτήριος ἀγάπη. Αὕτη ἐπεκτείνουσα τὰς εὐεργεσίας αὐτῆς ἐπὶ πάντων τῶν θείων δημιουργημάτων, σώζει καὶ συντηρεῖ αὐτά, αὕτη ἐνοῦσα εἰς τὴν καρδίαν καὶ τὴν ψυχὴν τῶν ἀληθῶν χριστιανῶν ὁδηγεῖ αὐτάς πρὸς τὸν προορισμόν,

των. Ἄλλ' ἡ ἀγάπη εἶνε καὶ τὸ μόνον ἀρραγὲς θεμέλιον τῆς εὐημερίας τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν, αὕτη, καὶ μόνον αὕτη διαχέει τὴν εἰρήνην, εὐτυχίαν καὶ εὐημερίαν ἐπὶ παντός τοῦ προσώπου τῆς γῆς.

Ἐκ τῆς τύχης τῶν διαφόρων ἐθνῶν τῆς ἀρχαιότητος διδασκόμεθα, ὅτι διὰ μὲν τῆς ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως ἐκάστου ὑπὲρ ὅτι κατέστησαν μεγάλα ἰσχυρά, διὰ δὲ τῆς φιλαυτίας καὶ τοῦ ἐγωϊσμοῦ τῶν πολιτῶν καὶ ἰσχυρότατα βασίλεια ἐκλονίσθησαν καὶ κατέρρευσαν.

Διότι παραπονούμεθα, ὅτι τσαυταὶ πολλὰ, ἀνθοῦσαι ἄλλοτε, ἐλληνικαὶ κοινότητες παρήκμασαν καὶ κατέπεσον, τσαυταὶ δὲ ἰδιωτικαὶ οὐσαὶ κατεστράφησαν; Διὰ τί παραπονούμεθα ἀπαξάπαντες διὰ τὴν σημερινὴν ἡμῶν δυσπραγίαν καὶ ταπείνωσιν; Μήπως δὲν εἶνε δημιουργὸς τῆς πτώσεως καὶ καταστροφῆς ἡμῶν ταύτης ὁ ἐγωϊσμός ἡμῶν, καὶ ἡ πρὸς τὰς τύχας τοῦ πλησίου ἀδιαφορία; Οὐχὶ ἐγώ, ἀγαπητοί, ἄλλ' αὐτὰ τὰ πράγματα δυστυχῶς μαρτυροῦσιν, ὅτι οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Οὐρανοῦ διδασκάλου τῆς ἀγάπης σήμερον οὐ μόνον εἶνε ἐστερημένοι τῆς πρώτης καὶ θεμελιώδους χριστιανικῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ εἶνε πλήρεις τῶν ἀντιθέτων αὐτῇ κακῶν τῆς ἔχθρας, τοῦ μίσους, τῆς φιλαυτίας καὶ τοῦ ἐγωϊσμοῦ. οἱ πλείστοι ἐξ ἡμῶν ἀποστρεφόμεθα τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀσπαζόμεθα, πολλάκις ἐν γνώσει δυστυχῶς, τὸ ψεῦδος καὶ τὴν πλάνην· μισοῦμεν τὰ καλὰ καὶ ἀγαπῶμεν τὰ φαῦλα· ἀποδοκιμάζομεν τὸ δίκαιον καὶ μεθ' ὅλης τῆς φυσικῆς τῆς Ἑλληνικῆς δεξιότητος ὑποστηρίζομεν τὴν ἀδικίαν. Διὰ τί δὲ πάντα ταῦτα; Διότι ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἐμφωλεῖται, ἀντὶ τῆς ἀληθοῦς χριστιανικῆς ἀγάπης, ἡ φίλαυτος καὶ ἐγωϊστικὴ ἀγάπη τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου, ὅστις παντὶ σθένει ζητεῖ τὸ ἴδιον ὑλικὸν συμφέρον διὰ τῆς ἀδικίας, τῆς βλάβης καὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ πλησίου. Ἰδοὺ ἡ θολερὰ πηγὴ, ἐξ ἧς ἀπορρέουσι πάντα τὰ κακά, ὅτινα καταμαστίζουσι σήμερον τὰς ἡμετέρας κοινωνότητας· ἐκ τοῦ πονηροῦ τούτου θησαυροῦ τῆς καρδίας (Ματθ. 12, 35) ἐξέρχονται αἱ διακρίσεις καὶ οἱ κομματισμοί, οἱ φθόνοι καὶ αἱ ἐκδικήσεις, αἱ ἐριδίες καὶ οἱ διαπληκτισμοί, οἱ ἀδικίαι καὶ πᾶν ἐν γένει κακόν.

Ἀλλὰ μὴ, πρὸς Θεοῦ, μὴ θελήσωμεν νὰ χωρήσωμεν περαιτέρω ἐπὶ τῆς ὀλισθηρᾶς ταύτης ὁδοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν παραπλανηθέντες ὑπὸ ξένων καὶ ἀντεθνικῶν εἰσηγήσεων εἰσῆλθομεν, καὶ ἥτις ἄγει εὐθὺς πρὸς τὴν θρησκευτικὴν καὶ κοινωνικὴν ἡμῶν καταστροφὴν. Καταπατοῦντες τὸ καθήκον ἡμῶν ὡς μὴ ὀχυρώμεθα ὀπισθεν τῆς εὐσπλαγγνίας τοῦ Θεοῦ· διότι Θεὸς οὐ μυκτηρίζεται. Ποῦ εἰσι σήμερον αἱ μεγάλαι καὶ ἐνδοξαὶ ἐκκλησίαι τῆς βορείου Ἀφρικῆς; ποῦ αἱ τῆς Μεσοποταμίας; ποῦ αἱ τῆς Συρίας καὶ Παλαιστίνης; Ἀρχέ γε τὸ κύριον αἷτιον τῆς καταστροφῆς

αὐτῶν δὲν ἦτο, ὡς ἡ ἀψευδὴς ἱστορία μαρτυρεῖ, ἡ ψῦξις τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ αἱ ἐντεῦθεν ἀπορρέουσαι ἐριδίες καὶ φιλονεικίαι, ἔχθραι καὶ θρησκευτικοὶ διαπληκτισμοί;

Ταῦτα ἔχοντες ὑπ' ὄψιν, ἀγαπητοί, ὡς ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, ὥστε ὁ καλοκάγαθος Φίλιππος τὸν Νιθανάηλ, καὶ ὡς δεῖξωμεν ὑπὲρ τῶν ὁμογενῶν ἡμῶν καὶ οἰκείων τῆς πίστεως αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσιν, ὑπ' ἧς ἐμπορούμενος ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἤρχετο, ἵνα αὐτὸς γίνῃ ἀνάθεμα ἀπὸ Χριστοῦ, ἀρκεῖ νὰ σωθῶσιν οἱ κατὰ σάρκα ἀδελφοὶ αὐτοῦ Ἑβραῖοι· ὡς καταβάλλωμεν πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως ἐλαττώσωμεν τὰ δεινὰ τῶν ὁμοίων ἡμῶν, ὅπως βελτιώσωμεν τὴν τύχην αὐτῶν. Ἀντὶ νὰ δουλεύωμεν εἰς τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τῆς φιλαυτίας ἡμῶν, ὡς ὑποστηρίζωμεν, ἐφ' ὅσον ἐπιτρέπουν τὰ ἠθικά καὶ χρηματικά ἡμῶν κεφάλαια, τὰ κοινωνικὰ καθήκοντα τοῦ γένους ἡμῶν ἐν οἷς εὐρίσκουσιν ἄσυλον τόσοι ναυαγοὶ τοῦ βιωτικοῦ πελάγους. Ὡς χαλινάγωγῶμεν τὰ πάθη καὶ τὰς ἐξέψεις ἡμῶν καὶ ὡς μεταχειρισθῇ ἕκαστος τὴν μικρὰν ἢ μεγάλην ἐπιρροὴν αὐτοῦ πρὸς συμπεριλίωσιν τῶν ἀντιμαχομένων, πρὸς διόρθωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων, πρὸς συνεργασίαν ὑπὲρ τοῦ κοινῶς καλοῦ· ὡς ἐνισχύωμεν ἀλλήλους ἐν τῇ ἐξασκήσει τῆς ἀρετῆς καὶ ὡς ἐπαγρυπνοῦμεν ἐπὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐκπληρώσεως τῶν ἱερῶν καθηκόντων πάντων ἐκείνων, ὧν τὴν πνευματικὴν προαγωγὴν ἐνεπιστεύθη ἡμῖν ὁ Θεός. Ὡς ἀγαπήσωμεν τὸν πλησίον πλέον τοῦ χρήματος, πλέον τῶν ἐφημέρων ἀγαθῶν τοῦ κόσμου τούτου· τέλος ὡς ἀγαπήσωμεν αὐτὸν ὡς ἡμεᾶς αὐτούς.

Ἐὰν ταῦτα πράξωμεν, ὡς ὤμεν ἐκ τῶν προτέρων βέβαιοι, ὅτι οὐ μόνον τὰ κοινοτικά καὶ ἐκκλησιαστικά ἡμῶν πράγματα θὰ ρυθίσωσιν εἰς ἀνθηρὰν κατάστασιν, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς, ὡς ποιησάμενοι καλὴν χρῆσιν τῶν ἐμπεπιστευμένων ἐκάστῳ ἐξ ἡμῶν ὑπὸ τῆς θείας ἀγαθότητος ταλάντων, θὰ ἀκούσωμεν ἐν καιρῷ τὸν δίκαιον τῆς ἀρετῆς ἔπαινον μετὰ τῆς μακρίας φωνῆς «εἰσελθε δούλε ἀγαθὲ καὶ πιστὲ εἰς τὴν χάραν τοῦ Κυρίου σου». Γένοιτο.

ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΕΥΣΤΑΘΕΙΑΣ

ἐκφωνηθεὶς τῇ 25 Φεβρουαρίου 1901, ἥτοι τῇ Β' Κυριακῇ τῶν νηστειῶν ἐν τῷ Πατριαρχ. ναφ' ὑπὸ τοῦ ἀρχιμ. Ἀγαθαγγέλου Κωνσταντινίδου, καθηγητοῦ τῶν Νομικῶν ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ Χάλκης.

«Ἀρα οὖν, ἀδελφοί, στήχετε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ὡς ἐδιδάχθητε εἴτε διὰ λόγου, εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν».

(Β'. ΘΕΣΣ. 2, 15).

Παραγινώτατε Δέσποτα,

Ὑπάρχουσιν ἀρεταὶ οὐ μόνον καθ' ἑαυτὰς

ἀξιέπαινοι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν λάμπρυνσιν τῶν ἄλλων ἀρετῶν συντελεστικάι, ὡς ἀρραγὲς καὶ ἀπαραίτητον αὐτῶν θεμέλιον νὰ θεωρηθῶσι δύναμεναι. Τοιαύτη τις ἀρετὴ δικαίως ὑπολαμβάνεται ἡ **εὐστάθεια**, ἥτοι ἡ σταθερότης τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως ἐν παντὶ ἔργῳ, λόγῳ καὶ διανοήματι, ἀναντιρρήτως ἀξιεπαίνῳ καὶ ἀγαθῷ. Διότι καὶ εὐσεβὴς χριστιανόν, καὶ φιλόστοργον οἰκογενειάρχην, καὶ φιλότιμον διδάσκαλον, καὶ εὐσυνείδητον πλούσιον ἢ ἄρχοντα, καὶ πάντα δῆποτε καλὸν κάγαθον ἢ φιλόπολιν ἄνθρωπον, τότε μόνον ὡς ὄντως ἀξιέπαινον ὑπολαμβάνομεν, ὅταν **εὐστάθειαν** ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν ἑαυτοῦ καθηκόντων ἐπιδεικνύῃ καὶ μηδὲν ὡς σαλευόμενος ὡς ἐνδοιάζων ἐν τῇ εὐθείᾳ ὁδῷ τῆς ἀρετῆς τυγχάνῃ. Διὸ καὶ πᾶσα ἡ τῶν ἀνθρώπων ἱστορία, ἀρχαία τε καὶ νεωτέρα, ἀνεκδοκίμως ἐπαινεῖ τοὺς σταθερὸν τὸν χαρακτῆρα ἐπιδείξαμένους ἐν τῇ διαπράξει **τοῦ ἀναντιρρήτου καθήκοντος** ἐκάστου, ἢ ἐν τῇ ἐξασκήσει ἀρετῆς τινος, μεθ' ὅλα τὰ σπουδαιότατα πολλακίς κατ' αὐτῆς ὀπισθοβούλως διεγειρόμενα προσκόμματα. Οὕτω δέ, ἡ μὲν ἱστορία τῶν θύραθεν ἐπαινεῖ, πλὴν ἄλλων, τὸν Ἀριστείδην ἐκεῖνον, δι' ὅλου τοῦ βίου δίκαιον ἐν πᾶσι ἀναφανέντα, καὶ τὸν κατ' ἐξοχὴν σοφὸν Σωκράτη, τὸν καὶ διὰ θανάτου τὸ σταθερὸν ἐν ταῖς ὑπ' αὐτοῦ διδασχθείσαις ἠθικαῖς ἀρχαῖς ἐκδηλώσαντα. Ἡ δὲ Ἐκκλησία ἡμῶν γεραίρει εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς Ἀθανασίους καὶ Βασιλείους, Γρηγορίου καὶ Χρυσοστόμους, καὶ τοὺς τούτων, πάλαι τε καὶ νῦν, τό γ' ἐπ' αὐτοῖς, ὁμοζήλους ἀναδεικνυμένους, ἅτε δὴ οὐχὶ παντὶ ἀνέμῳ κλυδωνιζόμενους, οὐδὲ πρὸ τοῦ κινδύνου πτήσσοντας ἢ ὀλιγοψυχοῦντας, ἀλλ' ὡς στερεῶς ἀείποτε καὶ εὐσταθῶς τῶν παραδόσεων τῆς ἀγίας ἡμῶν ἐκκλησίας ἔχομένους, προτιμῶντας δέ, ἀσυνζητητὴ καὶ ἀγαλλομένη τῇ ψυχῇ νὰ ὑποστῶσι πᾶσαν κατὰ κόσμον ζημίαν καὶ αὐτὴν τὴν αὐτοθυσίαν, ὡς γενναῖοι τοῦ Χριστοῦ μάρτυρες, ἢ τὴν καθ' οἷον δῆποτε τρόπον, ὑπουργοῦν ἢ ἐκδιαστικόν, κατερείπωσιν καὶ ἐνδὸς ἔτι **θηροσκευτικῷ δικαίωματος**, δηλαδὴ καὶ ἐνδὸς ἔτι ἄρθρου τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως ἡμῶν. Ἀλλ' οἱ πράγματι ἀξιόζηλοι οὗτοι ἄνδρες, ἀρχαῖοί τε καὶ νεώτεροι, οἱ μὲν πρὸ Χριστοῦ σοφοί, λαμπρὸν καθ' ἑαυτούς, ἀμαυρὸν ἔχοντες τὸ φῶς ἐδείχθησαν ἐν τῇ ἐπιτολῇ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης, οἱ δὲ μετὰ Χριστὸν ἀληθεῖς ὁπαδοὶ αὐτοῦ, ὡς δορυφόροι περὶ τὸν

νοπτὸν ἥλιον, τὸν ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν τῆς πίστεως ἡμῶν τυγχάνουσιν, ὅστις ὑπῆρξεν ἀνυπέρβλητον πρότυπον τελείας εὐσταθείας ἐν τῷ καθήκοντι καὶ τῇ ἀρετῇ. Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς σήμερον, ἀγαπητοί, ἀδιστάκτως ἐπαινοῦμεν καὶ πολλακίς θαυμάζομεν τὴν εὐστάθειαν, μετ' εἰλικρινοῦς δ' ἐκτιμήσεως τὸν ἀναντιρρήτως ἔχοντα τὴν ἀρετὴν ταύτην ἀναφέροντες, ἀποκαλοῦμεν αὐτὸν **ἄνθρωπον με χαρακτῆρα**, ὡς μέγα ἀγαθὸν τὸ νὰ ἔχῃ τις σταθερὰν ἐν τῷ ἀγαθῷ τὴν θέλῃσιν δικαίως ὑπολαμβάνοντες. Ἐνῷ δὲ ἀνεχόμεθα τινες ἐξ ἡμῶν, καλούμενοι φιλάργυροι, ἢ φιλέκδικοι ἢ τι τοιοῦτον, ἀλλ' οὐδέποτε οὐδεὶς, καὶ κατ' ἐλάχιστον φιλότιμος τυγχάνων, ἀνέχεται καὶ ὑποφέρει νὰ θεωρῇται ἄνθρωπος ἀσταθής, ἄνθρωπος ἀχαρακτήριστος, ὡς μεγίστην τοῦτο προσβολὴν θεωρῶν. Οὕτω λοιπὸν πασιφανῶς ὁμολογοῦμεν, ἀγαπητοί, οἱ πάντες, πλούσιοι καὶ πέννιες, μεγάλοι καὶ μικροί, ἰδιώται καὶ οἱ ἐν διαφόροις ἀξιώμασιν ὄντες, ὅτι οὐ μόνον ἀξιέπαινον, ἀλλὰ καὶ ἀπαραίτητον καὶ ἀφυκτον ὑπολαμβάνομεν, νὰ θεωρῶμεθα ἄνθρωποι εὐσταθεῖς, ἄνθρωποι με χαρακτῆρα. Τοῦτο ἀκριβῶς συνιστῶν θερμότητα καὶ ὁ οὐρανοδάμων Παῦλος, ἀναφωνεῖ ἡμῖν τὰ πολυσήμαντα ἐκεῖνα: «Ἄρα, οὖν ἀδελφοί, στήκετε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ἃς ἐδιδάχθητε, εἴτε διὰ λόγου εἴτε δι' ἐπιστολῆς ἡμῶν» (β' Θεσσ. 2, 15). Ἀλλ' ἄρα γε νῦν ἔχομεν ἅπαντες, σεβαστοὶ πατέρες καὶ ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, τὴν κατὰ Θεὸν καὶ κατ' ἀνθρώπους ἀξιέπαινον καὶ ἀπαραίτητον ταύτην ἀρετὴν τῆς εὐσταθείας; Τῇ ἀρωγῇ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων καὶ ταῖς πανσέπτοις εὐχαῖς τῆς ὑμετέρας θειοτάτης Παναγιότητος τοῦτο, ὡς οἷόν τε συντομώτερον, προΐων ὁ λόγος δείξει, ἐνισχυόμενος καὶ ὑπὸ συντόνου καὶ εὐμενοῦς ἀκροάσεως.

(ἔπεται συνέχεια).

ΜΕΛΕΤΗ

περὶ τῆς δυνάμεως τῆς θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου
ἐν σχέσει πρὸς τὴν πρόοδον καὶ βελ-
τίωσιν αὐτοῦ ἐν γένει.*

Καίτοι οὐδόλως πρέπει νὰ θεωρηθῇ, ἡ ἀπόλαυσις πλούτου, ὡς ὁ σκοπὸς τοῦ βίου, δὲν πρέπει ὁμῶς νὰ περιπρηνηθῇ διὰ φιλοσοφικῆς ἀδιαφο-

* Συνέχεια ἀπὸ σελ. 127—128.

ρίας, διότι τὰ χρήματα αντιπροσωπεύουσιν εἰς ἀνώτατον βαθμὸν τὰ κυριώτερα στοιχεῖα τῆς φυσι-
κῆς ἀνέσεως καὶ τῆς κοινωνικῆς εὐζωίας. Τινὲς δὲ
τῶν λαμπροτέρων ἀνθρωπίνων ἀρετῶν, εὐρίσκονται
εἰς ἄμεσον σχέσιν μετὰ τῆς καλῆς τοῦ πλούτου
χρήσεως, καὶ τοιαῦται εἶναι ἡ γενναιοφροσύνη, ἡ
τιμιότης, ἡ δικαιοσύνη, ἡ αὐταπάρνησις καὶ αἱ
πρακτικαὶ ἀρεταὶ τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς προνοίας.
ἔχουσιν ὅμως αἱ ἀρεταὶ αὗται καὶ τὰς ἀντιθέτους
αὐτῶν κακίας, τουτέστι τὴν φιλαργυρίαν, τὴν δο-
λιότητα, τὴν ἀδικίαν καὶ τὸν ἐγωϊσμόν, αἵτινες κα-
ταισχύνουσι τοὺς αἰσθανομένους ἀκατάσχετον ἐπι-
θυμίαν πρὸς τὸ κέρδος, ὅπως ἡ ἀπρονοησία καὶ ἡ
ἀσωτία ἐξευτελίζουν τοὺς καταχρωμένους τὴν εὐ-
πορίαν· καὶ διὰ τοῦτο ἀσφαλῶς δύναται τις νὰ κρί-
νῃ περὶ τῆς φρονήσεως καὶ τοῦ χαρακτήρος ἐν γέ-
νει ἀνθρώπου τινός, ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν κερδαί-
νει, οἰκονομεῖ, μεταχειρίζεται καὶ δαπανᾷ τὰ χρή-
ματα. Ἐκαστος ἀνθρώπος δικαιοματικῶς δύναται
νὰ τείνῃ διὰ παντός θεμιτοῦ μέσου, πρὸς τὴν ἀπό-
λαυσιν ἀνεξαρτήτου καὶ ἀνέτου βίου, διότι ἡ πάλῃ
πρὸς ἀπόλαυσιν εὐζωίας παρέχει τῷ ἀνθρώπῳ δυ-
νάμεις πρὸς ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν βελτίωσιν καὶ
πρὸς διατήρησιν τῆς οἰκογενείας. Τὸ καθήκον δὲ
τοῦτο εἶναι τοσοῦτο μᾶλλον σπουδαῖον, καθ' ὅσον
τὸ πρὸς ἡμᾶς σέβας τῶν ἄλλων ἐξαορτᾶται πολλά-
κις ἐκ τοῦ τρόπου δι' οὗ ἐπωφελοῦμεθα τὰς εὐνοϊ-
κὰς περιστάσεις πρὸς ἔντιμον βελτίωσιν τῆς κατα-
στάσεως ἡμῶν. Καὶ αὕτη ἡ προσπάθεια πρὸς ἐπί-
τευξιν τοιοῦτου σκοποῦ ἰσοδυναμεῖ διὰ τὸν ἀνθρώ-
πον πρὸς ἀνατροφήν, ἐμπνέουσιν τὸ πρὸς ἑαυτὸν
σέβας, ἀποδεικνύουσιν πρακτικὰς ἀρετὰς καὶ ἀναγ-
κάζουσιν αὐτὸν νὰ ἐξασκῇ ὅλας τὰς ἐκ τῆς θελή-
σεως ἀπορρεούσας ἀρετὰς, δι' ὧν προάγεται καὶ
προοδεύει. Ὁ προνοητικὸς καὶ προσεκτικὸς ἀνὴρ
κατ' ἀνάγκην εἶναι καὶ συνετός, διότι δὲν φροντί-
ζει μόνον περὶ τοῦ παρόντος, ἀλλὰ μετὰ φρονίμου
προνοίας προβλέπει καὶ τὰς μελλούσας ἀνάγκας·
προσέτι δὲ εἶναι ἐγκρατὴς καὶ κοσμεῖται διὰ τῆς
αὐταπαρνήσεως, ἥτις ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἀρετὴν
ἀποδεικνύει τὴν δύναμιν τοῦ χαρακτήρος. Τὸ σπα-
νιώτατον ἴσως προτέρημα διὰ τὰς κατωτέρας τά-
ξεις τῆς κοινωνίας ἡμῶν εἶναι τὸ τῆς ἐγκρατείας,
τουτέστι τῆς δυνάμεως τοῦ θυσιάζειν μικρὰν εὐχα-
ρίστησιν ἐν τῷ παρόντι χάριν μείζονος ἀπολαύσεως
ἐν τῷ μέλλοντι. Θὰ ἐνόμιζέ τις ὅτι αἱ μᾶλλον κα-
τώτεροι τάξεις ἐκτιμῶσι κάλλιον τῶν ἄλλων τὴν
ἀξίαν τῶν χρημάτων, καὶ ὁμοῦς πλείστοι τῶν κα-
τωτάτων ἐπαγγελματῶν ἀνθρώποι συνεθίζουσι μετὰ

μεγίστης εὐκολίας νὰ δαπανῶσι καθ' ἐκάστην ἐλό-
κληρον τὸ ἀντίτιμον τῆς ἐργασίας αὐτῶν, καὶ διὰ
τοῦτο μένουσιν ἐντελῶς ἄποροι, βάρος γινόμενοι εἰς
τοὺς προνοητικούς καὶ ἐγκρατεῖς συναδέλφους αὐ-
τῶν. Πολλοὶ ἀνθρώποι ἔχοντες κατάλληλα πρὸς
ἀπόκτησιν ἀνεξαρτησίας μέτα, εὐρίσκονται πολλά-
κις κατόπιν ἀπροσδοκῆτου τινὸς συμβάντος ἔχοντες
ἐφόδια διὰ μίαν μόνον ἡμέραν· αὕτη δὲ εἶναι ἡ
αἰτία ἀπείρων κοινωνικῶν δεινῶν καὶ μεγίστης
ἀδυναμίας. Ἐξ ἀπάντων τῶν κοινωνικῶν ζητημά-
των κυριώτερον ἴσως εἶναι τὸ ζήτημα τοῦτο, ὅπερ
δεῖται ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἀφωσιωμένων ὑποστηρικτῶν
καὶ ἀποστόλων. Πᾶσα τάξις ἀνθρώπων δαπανών-
των ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ, ὅσα κερδαίνουν, θέλει κατ'
ἀνάγκην μείνει τάξις ὑποδεεστέρα, διότι τὰ μέλη
αὐτῆς ἀδύνατα καὶ ἀνυπεράσπιστα, προσκολλών-
ται τῇ κοινωνίᾳ ὡς οἱ ναυαγῆσαντες προσκολλών-
ται τῷ πλοίῳ καὶ γίνονται θύματα τῶν ἀνέμων καὶ
τῶν κυμάτων. Μὴ σεβόμενοι ἑαυτοὺς οὐδὲν σέβας
ἐμπνέουσι τοῖς ἄλλοις· καταστρέφονται δὲ ὅταν
συμβῇ βιομηχανικὴ ἢ ἐμπορικὴ ἢ ἄλλη τις εἰς τὰ
οἰκονομικὰ αὐτῶν κρίσις. Στερούμενοι τῆς δυνά-
μεως, ἣν παρέχει πάντοτε ἀποτεταμιευμένον τι-
ποτόν, ὅσον μικρόν καὶ ἂν ᾖ τοῦτο, μένουσιν ἐκτε-
θειμένοι εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ τυχόντος. Ὅσοι δὲ
ἔχουσι καλὰ αἰσθήματα, ἀτενίζουν μετὰ φόβου
πρὸς τὸ μέλλον, ἀγνοοῦντες ὅποια τύχη ἀπείλει
τὰς συζύγους καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν. Ἡ σωτικὴ
γνώμη τῆς ἀτομικῆς βελτιώσεως καὶ ἀναπτύξεως,
ἐὰν ἐπεκράτῃ ἀπαξ μετὰ τῶν κατωτέρων τάξεων
ἤθελεν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο μέσον συντελέσει εἰς τὴν
ἀνύψωσιν τῶν τάξεων τούτων, ὅχι βεβαίως διὰ τοῦ
καταβιβασμοῦ τῶν ἄλλων τάξεων, ἀλλὰ διὰ τῆς
βαθμιαίας θρησκευτικῆς, διανοητικῆς καὶ ψυχαγω-
γικῆς προόδου τῶν κατωτέρων τάξεων. Ἀτενίζων
πρὸς τὸ μέλλον ἐννοεῖ ὁ ἀνθρώπος ὅτι τρία μοῖρατα
ἐνδεχόμενα ἀπειλοῦσιν αὐτόν, κατὰ τῶν ὁποίων
πρέπει νὰ προετοιμασθῇ, εἶναι δὲ ταῦτα· ἡ ἔλλει-
ψις ἐργασίας, ἡ νόσος καὶ ὁ θάνατος. Καὶ δύναται
μὲν νὰ ἀποφύγῃ τὰ δύο πρῶτα, ἀλλ' ἀναπόφευκτον
τυγχάνει τὸ τρίτον κακόν· καθήκον δὲ εἶναι τοῦ
προορατικοῦ ἀνθρώπου νὰ διευθετήσῃ τὰς ὑποθέσεις
του εἰς τρόπον ὥστε νὰ ὀλιγοστεύσῃ ὅσον ἐνεστὶ ἐν
περιπτώσει δυστυχίας τὸν κίνδυνον τοῦτον καὶ δι'
ἑαυτὸν καὶ διὰ τοὺς παρ' αὐτοῦ ἀναμένοντας τὰ
πρὸς τὸ ζῆν.

(ἔπεται συνέχεια).

Ὁ Δευτερεύων ΠΑΑΘΕΝΙΟΣ ΒΑΡΔΑΚΑΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Συνέντευξις — Αποφάσει τῆς ἁγίας καὶ ἱερᾶς Συνόδου αἱ Α.Α. Σ.Σ. ὁ Τοποτηρητὴς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου Προΰσης Ναθαναὴλ καὶ Γρεβενῶν Δωρόθεος συνοδευόμενοι ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος καπουκεχαγιά Ἀντωνίου ἐφέντη Οἰκιάδου μετέβησαν τῇ παρελθούσῃ Τρίτῃ εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν καὶ ἔσχον συνέντευξιν μετὰ τῆς Α. Γ. τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης καὶ τῶν Ὁρησκευμάτων Ἀβδουρραχμὰν πασᾶ ἀφορῶσαν ἐκκοσμητὴν ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα.

Αἱ Α.Α. Σ.Σ. ἐπανακάμπουσιν ἐκ τοῦ ὑπουργείου μετέβησαν εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν μουσεῖον καὶ περιεργάσθησαν τὰ ἀρχαιολογικὰ μνημεῖα τῇ ὁδηγίᾳ τοῦ βιβλιοφύλακος τοῦ Μουσείου ἐλλογιμοῦ Βασιλείου Μυστακίδου.

— **Ἀντεπίσκεψις.** — Τοῦ διευθυντοῦ τοῦ ἐνταῦθα Σαμιακοῦ ἡγεμονικοῦ Γραφείου ἀξιότιμου Κ. Στεφανίδου ἐπισκεψαμένου πρὸ ἡμερῶν τινῶν τὴν Α. Σ. τὸν Τοποτηρητὴν, ἀντεπεσκέψατο αὐτὸν τῷ παρελθόντι Σαββάτῳ ἐκ μέρους τῆς Α. Σ. ὁ πανοσιολ. Μ. Ἀρχιδιάκονος Λαυρέντιος.

— **Θάνατος βασιλέως Μιλάνου.** — Ἐν τῇ χθесινῇ συνοδικῇ συνεδρίᾳ ἀνεγνώσθη αὐτόγραφος ἐπιστολὴ τῆς Α. Μ. τοῦ βασιλέως τῆς Σερβίας Ἀλεξάνδρου τοῦ Α', δι' ἧς ἡ Α. Μ. ἀγγέλλει νῦν ἐπισήμως τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸν θάνατον τοῦ ἀειμνήστου βασιλοπάτορος αὐτοῦ Μιλάνου.

— **Ἐπέτειος ὁνόματος.** — Ἐπὶ τῇ ὀνοματικῇ ἑορτῇ τῆς Α. Μ. τοῦ βασιλέως τῶν Ἑλλήνων Γεωργίου τοῦ Α' ἐτελέσθη τῇ παρελθούσῃ Κυριακῇ ἐν τῷ ἐν Πέραν ἱερῷ Ναῷ τῶν Εἰσοδεῶν τῆς Θεοτόκου, ἐν μέσῳ ἀπειροπληθεστάτου εὐσεβοῦς ἐκκλησιασματος, δοξολογία καὶ ἦν παρίστησαν ἡ Α. Ε. ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδος Ν. Μαυροκορδαῖος μετ' ἀπαντος τοῦ προσωπικοῦ τῆς πρεσβείας καὶ τοῦ προξενείου, ὁ δ' ἐρμηνεὺς τῆς ρωσικῆς πρεσβείας Κουδάσσευ, καὶ πλεῖστοι ἐγκριτοὶ ὁμογενεῖς καὶ λογάδες. Ἐκ μέρους τῆς Α. Σ. τοῦ Τοποτηρητοῦ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, μητροπολίτου Προΰσης Ναθαναὴλ, παρίστησαν κατὰ τὴν δοξολογίαν ὁ πανοσιολογιώτ. Μ. Πρωτοσύγκελλος Χρυσόστομος καὶ ὁ διευθυντὴς τοῦ Α' Πατριαρχικοῦ Γραφείου Ἰωάννης Τανταλίδης, οἵτινες καὶ μετὰ τὸ πέρας μεταβάντες εἰς τὴν πρεσβείαν ἐξέφρασαν τῇ Α. Ε. τῷ πρεσβευτῇ τὰς συγχαρητήριους εὐχὰς καὶ εὐλογίας.

Ὡσαύτως ἐπισκεφθέντες συνεχάρησαν τῷ Ἐξ. Πρεσβευτῇ τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῇ ἀγομένῃ ἑορτῇ, ὡς καὶ τῷ ἐπιτετραμμένῳ τὰ τῆς Ρωσικῆς Πρεσβείας ἐπὶ τῇ ὀνοματικῇ ἑορτῇ τῆς Αὐτοκρατείας τῆς Ρωσίας οἱ ἐνταῦθα ἀντιπρόσωποι τῶν ἁγίων Τόπων, ἦτοι τοῦ Παναγίου τάφου σεβασμ. ἅγιος Νεαπόλεως Ἀρσένιος, ὁ τοῦ ἁγίου Ὁρους Γεράσιμος Λαυριώτης καὶ ὁ τοῦ Σινᾶ ἀρχιμ. Γαβριὴλ Μαλαφούρης.

Αὐθμερὸν ἡ Α. Σ. ὁ Τοποτηρητὴς διεβίβασε τὰς συγχαρητήριους αὐτοῦ εὐχὰς τηλεγραφικῶς μὲν τοῖς ἐορτάζουσιν ὁμογενεῖσι Γ. Μελαχροινῷ καὶ Γ. Λιανοπούλῳ, διευθυντῇ τῆς ἐν Χάλκῃ Ἑμπορικῆς Σχολῆς καὶ Γ. Οἰκιάδῃ βέη, διὰ τοῦ πανοσιολ. δὲ Τριτεύοντος τῷ ἄρχοντι Μ. Πρωτοψάλτῃ τῆς Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας Γ. Βιολάκῃ.

— **Προσρήσεις Τοποτηρητοῦ.** — Τῆς σεπτῆς αὐτοκρατείας τῆς Ρωσίας Ἀλεξάνδρος ἀγούσης τῇ παρελθούσῃ Κυριακῇ τὴν ἐπέτειον ὀνοματικὴν αὐτῆς ἑορτὴν, ἡ Α. Σ. ὁ Τοποτηρητὴς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου μητροπολίτης Προΰσης Ναθαναὴλ διεβίβασε τῇ Α. Ε. τῷ ἐπιτετραμμένῳ τὰ τῆς ρωσικῆς πρεσβείας Στσεριπάτσου τὰς συγχαρητήριους εὐχὰς καὶ προσρήσεις διὰ

τοῦ Μ. Πρωτοσυγγέλλου Χρυσόστομου καὶ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Α' Πατριαρχικοῦ Γραφείου Ἰωάννου Τανταλίδου.

— **Ἡ Α. Θ. Π. ὁ πρῶν Κωνσταντινουπόλεως Ἀνθιμος.**

— Τῆς Α. Θ. Π. τοῦ πατριάρχου πρῶν Κωνσταντινουπόλεως Ἀνθίμου ἀσθενούντος ἀπὸ τινος, ἡ Α. Σ. ὁ Τοποτηρητὴς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου διερώτησε προχθὲς τὰ περὶ τῆς ὑγείας τῆς Α. Θ. Π. διὰ τοῦ Δευτερεύοντος τῶν Πατριαρχείων Παρθενίου.

— **Δ. Ε. Μ. Συμβούλιον.** — Ἀσθενούντος τοῦ τακτικοῦ προέδρου τοῦ Δ. Ε. Μ. Συμβουλίου σεβασμιωτάτου ἁγίου Ἰωαννίνων Γρηγορίου, τῆς συνεδρίας τῆς παρελθούσης Τετάρτης προήδρευσε ὁ ἐκ τῶν μελῶν σεβασμ. μητροπολίτης Μηθύμνης Στέφανος.

— **Ἱερὰ Σύνοδος.** — Τῆς συνοδικῆς συνεδρίας τῆς παρελθούσης Τρίτης ἀπὴν ἕνεκα ἀδιαθεσίας ὁ σεβασμ. μητροπολίτης Ἰωαννίνων Γρηγόριος.

— **Συλλυπητήρια.** — Χθὲς ἡ Α. Σ. ὁ Τοποτηρητὴς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου μητροπολίτης Προΰσης Ναθαναὴλ ἐν συνόδῃ τοῦ ἄρχοντος Καποῦ-κεχαγιά Ἀντωνίου ἐφέντη Οἰκιάδου ἐπισκεψάμενος τὴν Α. Ε. τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐσωτερικῶν Μεμβοῦχ πασᾶν συνελυπήθη αὐτῷ ἐπὶ τῷ προσφάτῳ θανάτῳ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ.

— **Νέα Μονὴ ἐν Χίῳ.** — Ληξάσης τῆς περιόδου τοῦ ἡγουμένου συμβουλίου τῆς ἐν Χίῳ Νέας Μονῆς, οἱ ὁσιώτατοι ταύτης πατέρες προσέβησαν ἐσχάτως εἰς νέας ἀρχαιρεσίας δι' ἀνατάσεως τῶν χειρῶν. Τῆς τοιοτοτρόπου ὁμως ἐκλογῆς ἀκυρωθείσης ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ἁγία καὶ ἱερὰ Σύνοδος ἐντετατομένη ὅπως ἡ ἐκλογὴ γένηται διὰ μυστικῆς ψηφοφορίας συμφώνως τῷ διέποντι Κανονισμῷ. Οὕτω δὲ γενομένης, ἐξελέγησαν ἡγούμενος μὲν καὶ ἀθῆς ὁ ὁσιώτατος Ἰωαννίκιος Δροσινός, σύμβουλοι δὲ οἱ αὐτοί.

Τὴν ἐκλογὴν ταύτην ἐπικυρώσασα ἡ Ἐκκλησία διαβιβάσει τὸ σχετικὸν ἡγουμενικὸν γράμμα.

— **Ἐκφρασις εὐχαριστιῶν.** — Τὸ προεδρεῖον τοῦ ἐν Κοντοσκαλίῳ Ὁρησκευτικοῦ Ἀναγνωστηρίου ἐκφράζει δημοσίᾳ τὰς θερμὰς εὐχαριστίας αὐτοῦ πρὸς τὴν Α. Ε. τὸν ἐν Ὁδησσῷ φιλογενέστατον ἐθνικὸν εὐεργέτην Γρηγόριον Μαρασλὴν ἐπὶ τῇ εἰς αὐτὸ δωρηθείσῃ ἐσχάτως σειρᾷ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένης πολυτίμου Βιβλιοθήκης.

— **Ἑλληνογαλλικὸν Λύκειον.** — Εὐχαρίστως πάνυ ἀναγράφομεν ὅτι τὸ ἐν Πέραν Ἑλληνογαλλικὸν Λύκειον τοῦ ἐλλογιμωτάτου Χρήστου Χατζηχρήστου δι' ὑπουργικῆς ἀποφάσεως ὑπ' ἀρ. 6039 καὶ ἀπὸ 17 Ἀπριλ. 1901 ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς Ἑλλ. Κυβερνήσεως ὡς ἰσότιμον πρὸς τὰ ἐν Ἑλλάδι πλήρη ἐκπαιδευτήρια τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως.

Ἡ Διεύθυνσις τοῦ Πατριαρχικοῦ Τοπογραφικοῦ ἀγγέλλει τῷ δημοσίῳ ὅτι ἐν τῷ καταστήματι τούτῳ γίνονται δεκταὶ παραγγελίαι ἐκτυπώσεως βιβλίων, ἐκκλησιαστικῶν μουσικῶν βιβλίων, φυλλαδίων, διπλοτύπων, πινάκων, ἀγγελτηρίων, ἐπισκεπτηρίων καὶ παντὸς εἶδους ἐντύπων εἰς τὴν ἑλληνοκλήνην, τουρκικὴν καὶ τὰς λοιπὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας.

Ὁ ὑπεύθυνος Ι. Δ. ΤΑΝΤΑΛΙΔΗΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

